OTÁZKY ŽURNALISTIKY

JOURNALISM ISSUES

JOURNAL FOR THEORY, RESEARCH AND PRACTICE OF JOURNALISM AND MASS MEDIA COMMUNICATION

Andrei Richter
Investigative Journalism in Eastern Europe

Marcela Belianská
Od recepcie k reflexii: Interpretačná kompetencia ako konštitutívny prvok mediálnej gramotnosti

Anna Sámelová
Žánrové podoby humoru na Slovensku v offline ére

2/2025

OTÁZKY ŽURNALISTIKY | JOURNALISM ISSUES
Reviewed journal for the theory, research, and practice of journalism and mass media communication with more than a five-decade tradition, registered by C.E.E.O.L. and EBSCO. It is published twice a year.

EDITORIAL TEAM
Editor-in-Chief
doc. Mgr. Ján Hacek, PhD.

Editors
Mgr. Ľubomír Bajaník, PhD., Comenius University, Bratislava
Mgr. Marcela Belianská, Comenius University, Bratislava
Mgr. Peter Kubinyi, PhD., Comenius University, Bratislava
Mgr. Adam Solga, PhD., Comenius University, Bratislava
Mgr. M. A. Lucia Virostková, PhD., Comenius University, Bratislava

Language Editors
Doc. Mgr. Mária Stanková, PhD., Mgr. Ľubomír Bajaník, PhD.

Graphic design, DTP
Marián Sekela

EDITORIAL BOARD
doc. PhDr. Mária Follrichová, PhD., Comenius University, Bratislava
doc. PhDr. Juraj Rusnák, PhD., University of Presov, Prešov
PhDr. Ivan Sečík, PhD., Pan European University, Bratislava
doc. PhDr. Jozef Vatrál, PhD., Comenius University, Bratislava
prof. Dr. Andrey Rikhter, DrSc., Comenius University, Bratislava
doc. PhDr. Anna Sámelová, PhD., Comenius University, Bratislava
doc. Mgr. Mária Stanková, PhD., Comenius University, Bratislava

SCIENTIFIC ADVISORY BOARD
Univ. Prof. Dr. Wolfgang Duchkowitsch, Universität Wien, Wien
prof. Norberto González Gaitano, Pontificia Università della Santa Croce, Roma
prof. Owen Johnson, Indiana University, Bloomington
prof. PhDr. Miloš Mistrík, DrSc., FMK Univerzity sv. Cyrila a Metoda v Trnave
prof. PhDr. Jiří Pavelka, PhD., Masaryk University, Brno
PhD, assoc. prof. Anda Rožukalne, Riga Stradins University, Riga
prof. PhDr. Ján Sabol, DrSc., Pavol Jozef Šafárik University, Košice
prof. PhDr. Andrej Tušer, PhD., Pan European University, Bratislava
prof. PhDr. Danuša Serafínová, PhD., Comenius University, Bratislava
prof. PhDr. Marián Zouhar, PhD., Comenius University, Bratislava

OBSAH
CONTENTS

EDITORIÁL 4

STUDIES AND SCIENTIFIC PAPERS

Andrei Richter
Investigative Journalism in Eastern Europe 5

Marcela Belianská
Od recepcie k reflexii: Interpretačná kompetencia ako konštitutívny prvok mediálnej gramotnosti 21

Anna Sámelová
Žánrové podoby humoru na Slovensku v offline ére 31

REVIEWS

Andrei Richter
Transatlantic Perspective on hate speech–free speech debate 43

Mária Stanková
Ako médiá konštruujú a šíria queer reprezentácie 46

Tatiana Turisová
Ako sa na chode autokracií podieľajú médiá? 48

REPORTS

Veronika Cillingová
Mediálna a informačná gramotnosti z pohľadu odborníkov z troch kontinentov 50

ABOUT AUTHORS 52

Editoriál

Vážení čitatelia,
predstavujeme Vám nové číslo odborného časopisu Otázky žurnalistiky 68/2. V prvej časti ponúkame odborné štúdie. Začíname pripomenutím, že mediálnu gramotnosť už dávno nemožno redukovať iba na technické zručnosti a na základnú orientáciu človeka v médiách, hoci to môžeme považovať za základ k uvedomelému správaniu, najmä v online prostredí a pri správnom interpretovaní mediálnych obsahov. Práve to približuje Marcela Belianská v texte *Od recepcie k reflexii: Interpretačná kompetencia ako konštitutívny prvok mediálnej gramotnosti.* Popisuje a skúma vzťah medzi mediálnou gramotnosťou a interpretačnou kompetenciou. V závere zdôrazňuje, že oba pojmy pri svojich praktických následkoch pre recipienta nestoja osobitne, ale vzájomne sa podmieňujú. Nakoľko sa podľa nášho skúmania v stredoeurópskom prostredí neobjavujú štúdie, ktoré by popisovali spôsoby a vývoj investigatívnej žurnalistiky vo východnej Európe, je Andrei Richter prvým autorom, ktorý svojou štúdiou približuje danú problematiku bližšie. Na príkladoch viacerých krajín prináša komparatívnu štúdiu východoeurópskeho regiónu, s cieľom opísať trendy a porovnať stav investigatívnej žurnalistiky v krajinách regiónu, ktoré sú rozdelené veľkým ozbrojeným konfliktom, útlakom a túžbou po väčšej slobode. V štúdii *Investigative Journalism in Eastern Europe* predstavuje prehľad hlavných výziev, ktorým čelí investigatívna žurnalistika v dvoch skupinách štátov regiónu na základe ich postoja k slobodným médiám. Anna Sámelová sa v tretej štúdii *Žánrové podoby humoru na Slovensku v offline ére* zamerala na vývoj humoru na Slovensku so zameraním na humoristické žánre akceptované režimami daného obdobia a tie, ktoré boli populárne medzi verejnosťou. Skúmala texty v odbornom časopise Otázky žurnalistiky, od jeho vzniku v roku 1959 až po súčasnosť. Popri predstavení mediálneho humoru sa dostáva aj k interpretácii vývoja humoru na Slovensku so zameraním na súvisiace žánre.

V nasledujúcej časti predstavujeme ďalej niekoľko zaujímavých publikácií. V recenzii s názvom *Transatlantic Perspective on hate speech–free speech debate* približuje Andrei Richter publikáciu Natalie Alkiviadouovej z University v Nashville, ktorá sa vo svojej knihe zaoberá ochranou slobody prejavu a zraňujúcimi prejavmi, objavujúcimi sa práve vďaka možnosti anonymity daných aktérov. Recenzia od Márie Stankovej približuje vysokoškolskú učebnicu Michala Bočáka Queer identity v mediálnych reprezentáciách: Teoretické východiská analýz, ktorá ponúka náhľad do zobrazovania konkrétnej menšiny v masových médiách, ale aj v popkultúre. Tatiana Turisová predstavuje knihu od Anne Applebaumovej Autokracia, s. r. o. v recenzii, ktorú nazvala *Ako sa na chode autokracií podieľajú médiá?* Na problematiku autokracií nazerá z perspektívy mediálneho prostredia opisujúc určité varovné signály, ktoré musíme v demokraciách vnímať a byť voči nim ostražití, vrátane novinárov.

Na záver publikujeme správu z medzinárodnej vedeckej konferencie MEDIG 2025 s názvom *Mediálna a informačná gramotnosti z pohľadu odborníkov z troch kontinentov*, ktorá sa konala na Univerzite Konštantína Filozofa v Nitre

Prajeme príjemné čítanie.
Ján Hacek
šéfredaktor

Investigative Journalism in Eastern Europe

Andrei RICHTER
Comenius University, Faculty of Arts, Department of Journalism

Abstract
This article presents a comparative study of investigative journalism from seven countries in the Eastern European region (Armenia, Azerbaijan, Belarus, Georgia, Moldova, Russia, Ukraine). It aims to detect organizational trends and compare the state of investigative journalism in the countries of the region, torn by a major armed conflict, oppression, and aspirations for more freedom. It presents an inventory of major challenges facing investigative journalism in the two groups of states of the region based on their attitude to free media. In this regard, it points to the relationship between investigative journalism and democracy in Eastern Europe, focusing on the issue of accountability of those exposed in the media.

Keywords: investigative journalism, safety of journalists, media and society, freedom of the media.

Introduction

The diplomatic service of the European Union defines Eastern Europe as the region with Armenia, Azerbaijan, Belarus, Georgia, The Republic of Moldova and Ukraine,[1] we find it fair for the purposes of our study to add here the Russian Federation as both a European and Eurasian nation. These countries can also be labelled as Western Eurasia and the Caucasus.[2]

The countries of the region are united by their recent common history and painful economic transition from socialism. Still, there are also significant differences in their current state. Some of the countries of the region are candidates to the European Union (Moldova, Ukraine, Georgia), or aspire to become one (Armenia). Others (Russia, Belarus, Azerbaijan) are generally considered to be autocratic.

What is investigating journalism? A starting point to understand it would be a rather simplistic definition by Stetka and Örnebring in their research of the phenomenon in Central and Eastern Europe (that excludes the media in the countries listed above): "*sustained news coverage of moral and legal transgressions* of *persons in positions of power* and that requires *more time and resources* than regular news reporting" (italics used by the authors).[3] An *Encyclopedia of Journalism* defines it

[1] See: EEAS, "Eastern Europe". Available online: https://www.eeas.europa.eu/eeas/eastern-europe_en.

[2] See: TRAIL, Linda (ed.): *Europe & Eurasia. Vibrant Information Barometer 2024*. Washington : IREX, 2024, pg. 4.

[3] STETKA, Vaclav and ÖRNEBRING, Henrik: Investigative Journalism in Central and Eastern Europe: Autonomy, Business Models, and Democratic Roles. In *The International Journal of Press/Politics,* 18(4), 2013, pg. 415.

as "a genre of news involving comprehensive, in-depth reporting on public affairs that exposes wrongdoing or systematic failure in society."[4]

Coronel explains investigative in a more complex way. She notes that to a degree all reporting can be considered investigative: "After all, journalists routinely dig for facts. They ask questions. They get information. They 'investigate'."[5] A general perception, indicates, though, that investigative journalism is different from routine daily reporting. That is why the phenomenon needs a clearer definition.

The same author qualifies the scope of modern investigative journalism by excluding "leak journalism" from investigative reporting: "An investigation can begin from a leak, but journalists must do their own digging, verify information and provide context."[6] To reveal unknown or hidden information or put together and connect already known data and facts in a new way requires an investment of journalists' time and effort.[7]

She provides arguments to say that "paparazzi journalism" is not investigative reporting: its focus is not private lives but the public good and public interest.[8] Neither is reporting based on a single source.[9] She calls investigative reporting "watchdog journalism" as "it aims to check the abuses of those who have wealth and power", it exposes their lies and hypocrisy, so that the culprits be punished and wrongdoings be corrected.[10]

Most experts would agree that investigative journalism is an outcome of an editorial/journalist's "own initiative that reveals to the public important information once hidden or unknown". Such journalism involves "extensive reporting that results in the exposure of corruption, political malfeasance or misfeasance, violation of civil rights, misused power, or other actions or inactions that bring harm to people."[11] The ultimate goal of investigative reports is to uncover systemic failures, if they exist, demonstrate that individual wrongs are often "part of a larger pattern of negligence or abuse and the systems that make these possible."[12]

Modern techniques of investigative journalism today include four elements: 1) getting documents or following the paper trail, 2) interviewing the sources or following the people trail, 3) using online resources or following the electronic trail, and 4) doing fieldwork to record and film the context.[13]

This study is generally qualitative, relying on the earlier provided data, as well as local and international expert assessments. Evaluations of the state of investigative journalism in the region of Eastern Europe are generally based on survey data from the most recent issues of the "Vibrant

---

4 LANOSGA, Gerry: Investigative Journalism. In *The Sage Encyclopedia of Journalism, 2nd ed*., ed. by Gregory R. Borchard, Thousand Oakes, CA : Sage, 2022, pg. 873.

5 CORONEL, Sheila S.: *Digging Deeper: A Guide for Investigative Journalists in the Balkans*. Sarajevo : Balkan Investigative Reporting Network, 2009, pg. 13.

6 Ibid., pg. 14.

7 Ibid., pg. 22.

8 Ibid., pg. 15, 22.

9 Ibid., pg. 14.

10 Ibid., pg. 15.

11 AUCOIN, James L.: Investigative Reporting. Oxford Bibliographies Online. Oxford Univ. Press : Oxford, 2018.

12 CORONEL, Sheila S.: *Digging Deeper: A Guide for Investigative Journalists in the Balkans*, pg. 16.

13 Ibid., pg. 25-26.

Information Barometer", an annual publication by the International Research and Exchanges Board (IREX), an international nonprofit organization that specializes in global education and development. Based on IREX's Vibrant Information Approach and developed in partnership with the United States Agency for International Development (USAID), the Vibrant Information Barometer (VIBE) captured and measured the way information was produced and utilized year-to-year. The methodology was developed by the IREX researchers and is based on the four broad principles that taken together form the concept of information vibrancy: information quality, multiple channels, information consumption and engagement, and transformative action.[14] In particular, the methodology underlined that in a vibrant information system, quality information should be widely available, editorially independent, based on facts, and not intended to harm. This Principle 1 ("Quality of information") generally reflects investigative journalism developments in the countries under study and allows to gauge the specific challenges to investigative journalism in Eastern Europe. Unfortunately, a continuation of this research project by the IREX, traditionally sponsored by the USAID, was terminated, in March 2025, by the decision of the United States Government.

There are three objectives of this article: (1) to review a comparative state of investigative journalism in the region of Eastern Europe, torn by a major armed conflict, repressions, and aspirations; (2) to present an inventory of challenges facing investigative journalism; and (3) to analyze the relationship between investigative journalism and democracy in Eastern Europe, focusing on the issue of accountability of those exposed in the media.

Investigations in the Soviet times

Looking back, it is fair to say that in the present meaning of the notion, investigative reporting did not exist in the communist times, common for the region most of the 20th century.[15] There were stories uncovering misconduct of certain officials, or rather former officials. They would expose activities that were considered harmful to the values perceived as both common and beneficial for communist propaganda, such as public morals, healthy environment, established culture, proper education. But with a very few exceptions these publications were coordinated with the public authorities and often inspired by these authorities or law enforcement. Such coordination would mean, for instance, that a story on projected flooding of agricultural lands and settlements because of the construction of a dam for the new hydropower station would unlikely be published, as it might harm dedication of the public to progress and undermine its trust in the infallibility of the communist party decisions. There were also widely acclaimed and popular – though always sanctioned – critical campaigns in the Soviet press; they would look like uncovering evils and be targeting snobbish bureaucracy, or slow post service, or waste of natural resources, or petty theft at construction sites or state enterprises.

The Russian guru academic on investigative journalism, Aleksandr Tertychnyi, argued that, as such, investigative journalism could not exist in the Soviet period. He pointed that then journalism was primarily busy with promoting the Soviet way of life and economic achievements, reporting on the winners in socialist competition, covering cultural events, and moral upbringing

[14] See: TRAIL, Linda (ed.): *Europe & Eurasia. Vibrant Information Barometer 2023*. Washington : IREX, 2023, pg. 18-20.

[15] See, e.g. CORONEL, Sheila S.: *Digging Deeper: A Guide for Investigative Journalists in the Balkans*, pg. 18.

of the population—in other words, "it sought to publish primarily positive information." While criticism of certain "individual shortcomings" was permitted, such as reports based on court decisions on crimes of theft of socialist property, the journalist's role there was then limited to presenting and analysing the "case".[16]

A Belarusian academic, Anatoly Gulyaev, rightly explained lack of investigative journalism by noting that it was considered inappropriate in the Soviet times for a journalist to investigate independently of communist party committees and state institutions. [17]

In their critical stories, Soviet journalists were in line with one of Lenin's principles of journalism, the one which became familiar to the outside world in the course of the 1985-1991 reforms in the USSR: that of "openness" or "publicity", expressed in Russian by the term "glasnost". For Lenin, noted McNair, "glasnost had a critical dimension", as criticism of negative economic and social developments was considered useful for successful socialist construction. [18] In the state where everyone was to agree with the Party line, "critical glasnost" was extremely effective: no wonder there was a joke at that time that with the help of a newspaper one could kill a fly – or an individual, object of media criticism.

At the same time, graduate students of journalism would be acknowledged in the Soviet colleges with the methods of Western investigative reporters: "muckrakers" who dug out the muck—or the dirt—of society in the US, or courageous Günter Wallraff in Germany who uncovered neo-Nazis in Western Berlin, or Carl Bernstein and Bob Woodward who brought the resignation of President Nixon through their investigation of the Watergate scandal. They knew well that such methods existed to uncover corruption and other ills of the capitalist society. But it would be insane for them to imagine applying these methods against people in power in the socialist world.

Key issues that endanger investigative Journalism in Eastern Europe:

Violence

An avalanche of journalistic investigations, in the late Soviet period and further on, uncovered huge layers of hidden truths. Digging into the archives and interviewing the still alive witnesses, investigative reporters wrote a lot on Soviet history and crimes of the communist elite. Others wrote on large-scale violations of human rights. Through interacting with the honest investigators from the law-enforcement agencies, they also exposed the existence of Italian-style mafia in the socialist economics. The transition of the post-Soviet states to market economy came with the unprecedented spread of crime in the 1990s, then brave media and journalists turned out to be in the forefront of public resistance to an uncontrollable sinking to darkness.[19]

---

16 TERTYCHNYI, Aleksandr: *Расследовательская журналистика: Учебное пособие для вузов.* (Investigative Journalism: A Textbook for colleges). Moscow : Aspekt Press, 2002.

17 GULYAEV, Anatoly: *Журналистское расследование: история, методика и практика* (Journalistic investigation: history, methods and practice). Vilnius : European Humanities University, 2018, pg. 47.

18 McNAIR, Brian: *Glasnost, Perestroika and the Soviet Media*. Routledge, 1991, pg. 23.

19 TERTYCHNYI, Aleksandr: Журналистские расследования в отечественных СМИ: современное состояние (Investigative reporting in domestic mass media: Contemporary state). *Mediascope*, 2, 2014.

The oppressive and corrupt governments persistently delegitimize information coming from investigations by attacking journalists, the media and their sources in an attempt to discredit them, which shifts the focus away from the issue of corruption.[20]

No wonder, that the rise of investigative journalism in Eastern Europe was marked by unprecedented violence against them. Too many reporters were killed in Russia for their investigative reports or to prevent further disclosures. In 2002, Tertychnyi provided examples of murders of Dmitry Kholodov (1994), Larisa Yudina (1998), Igor Domnikov (2000). He further listed eleven other investigative journalists killed in line of their duty, and noted that there were "many more". In addition, he wrote that 23 journalists were killed in Chechnya alone "while gathering information that would allow the public to form an accurate picture of the many crimes committed and ongoing there."[21] The Russian martyrologue grew in the 2000s with the deaths of Yuri Shchekochikhin (2003)[22], Paul Klebnikov of *Forbes-Russia* (2004), Anna Politkovskaya of *Novaya Gazeta* (2006), and others. Alexei Navalny, who with his team of FBK (Anti-Corruption Foundation) has significantly inspired and contributed to investigative journalism in the country, was imprisoned and then killed, in 2024. Many more investigative journalists were violently beaten.

In 2021, the editor of Moscow's *Novaya Gazeta*, Dmitry Muratov, was awarded the Nobel Peace Prize for defending "freedom of speech in Russia under increasingly challenging conditions." The Nobel Committee specifically commended *Novaya Gazeta*'s "critical articles on subjects ranging from corruption, police violence, unlawful arrests, electoral fraud and "troll factories" to the use of Russian military forces both within and outside Russia."[23] This international recognition of a watchdog media outlet came just a handful of months before the start of the Russian full-scale aggression in Ukraine, and the follow-up developments that have led to a complete legal suffocation of independent media in the country, including folding of this and other investigative news outlets.

In Ukraine, murders of investigative journalists Georgiy Gongadze (2000), Ihor Aleksandrov (2001), Pavel Sheremet (2016), and Vadim Komarov (2019) presumably had to do with their professional work and caused significant public outrage and numerous demands to end impunity of the criminals. In Belarus, a murder of investigative journalist Veronika Cherkasova (2004) was reportedly linked with her articles about illegal arms trade of Minsk with Iraq. In Azerbaijan editor of an independent weekly, Elmar Huseynov, was killed in 2005 following numerous death threats and investigations for criticizing the President of Azerbaijan, members of the government and officials.[24]

---

20 TRAIL, Linda (ed.): *Europe & Eurasia. Vibrant Information Barometer 2024*, pg. 188.

21 TERTYCHNYI, Aleksandr: *Расследовательская журналистика: Учебное пособие для вузов.* (Investigative Journalism: A Textbook for colleges).

22 Killed more than 20 years ago, Yuri Shchekochikhin of *Novaya gazeta* remains the icon of post-Soviet investigative journalism. No wonder that a tutorial book for students of journalism devotes almost a third of its content to him and his "lessons" for those who would dare to repeat his path in the profession. See: ZOLOTUKHIN, Andrei: *Расследовательская журналистика* (Investigative Journalism). Voronezh : Voronezh State University, 2016, pg. 79-122.

23 The Nobel Peace Prize 2021. The Norwegian Nobel Committee, press release, 8 October 2021. Available online: https://www.nobelprize.org/prizes/peace/2021/press-release/.

24 The family of murdered journalist Elmar Huseynov, living in Norway, visit Azerbaijan. *JAMnews*, 10 August 2023. Available online: https://jam-news.net/the-family-of-murdered-journalist-elmar-huseynov-living-in-norway-visit-azerbaijan/.

Violence is often accompanied with forced closure of the investigative media. The story of *Novaya Gazeta*, a Moscow print and online media outlet, is symbolic of the standstill between the independent investigative reporting and the powers that be in Russia. At least five staff journalists of *Novaya Gazeta* were killed. With the death of freedom of the media in Russia that followed the full-scale aggression in Ukraine in 2022, the outlet was forced to fold, while the access to its website was blocked by the administrative bodies.

In Belarus in 2020-21, following mass protests against rigged election results, a number of online independent investigative media outlets, such as *Nasha Niva*, *Tut.by*, and *Belarusian Investigative Center* (BRC) were closed by the authorities and their content declared extremist thus making it punishable to copy or reproduce. Since then, most of investigative reporters from Belarus and Russia have moved to safety abroad and attempt to continue their journalistic work from exile.[25] While domestically, state-controlled media do not launch serious investigations or uncover rights abuses, exiled media, continue to cover the topics of corruption and human rights.[26]

Closure of media outlets independent of the government was also a *modus operandi* characteristic of previous Ukrainian governments.[27]

In Azerbaijan, the crackdown on investigative journalism is symbolized by the events in 2023-25, when the arrests and sentencing of editors and journalists from independent investigative outlets *AbzasMedia*, Meydan-TV, Kanal-13, Toplum TV have led to the blocking of these online resources or suspension of their activity in the country.[28]

Problems with access to information

"Glasnost", or transparency, was a major keyword used by the first investigative journalists in the last years of the USSR to pave the wave of this new trend in the mass media. It is still a major condition of their success.[29] Although all of the countries in the region (with the exemption of Belarus) have adopted access to information laws, the situation has not changed, at least not drastically.

In Belarus, to seek data for journalistic investigations, reporters have to rely on indirect sources such as the figures occasionally released at President Lukashenka's meetings. It requires a long process of piecing together information. This method of investigative journalism is valid even to grasp broader economic trends, such as the impact of global price changes on Belarusian exports. "In a more transparent environment, – say the IREX experts, – direct statistical data would suffice, but in Belarus, it can take weeks or months for crucial information, such as the country's

---

25 PLOTNIKOVA, Anna: Белорусские журналисты-расследователи продолжают работу из-за рубежа (Belarusian investigative journalists continue work from abroad). *Voice of America*, 20 July 2022.

26 TRAIL, Linda (ed.): *Europe & Eurasia. Vibrant Information Barometer 2024*, pg. 209.

27 See, e.g.: Ukraine. Country Reports on Human Rights Practices. US State Department. Bureau of Democracy, Human Rights, and Labor. 1999. February 23, 2000. Available online: https://2009-2017.state.gov/j/drl/rls/hrrpt/1999/367.htm.

28 See: Серийные аресты журналистов в Азербайджане, *Caucasian Knot*, 31 October 2025. Available online: https://www.kavkaz-uzel.eu/articles/396504; "Sevinj Vagifgyzy was awarded the International Press Freedom Prize". *Caucasian Knot*, 17 November 2025. Available online: https://www.eng.kavkaz-uzel.eu/articles/69644.

29 ZOLOTUKHIN, Andrei: *Расследовательская журналистика* (Investigative Journalism), pg. 109.

reports to international organizations like the WHO or other UN bodies, to be leaked or officially released."[30]

In Russia, the trend to hide information from investigative journalists became visible in 1997.[31] The proactive individual right to request and obtain information has not become a norm or a standard, despite the 2009 law on access to information. "FOIA[32] is not a thing here," said an IREX panelist. A sharp increase in the secrecy of once-public data accompanied the start of the full-scale invasion Ukraine in 2022. Some databases that previously served as helpful tools to investigative journalists are now unavailable. According to *The Bell*, an independent online media outlet in Russia, the country has entered the times of a "data blackout," including restrictions on access to official economic statistics which limit understanding of the Russian economy.[33]

Additionally, the government has intensified search for those who "transfer" personal information from such databases as flight passenger records, real estate owners, food delivery orders, mobile phone exchanges and their geolocations. The reason is that these personal data have been widely used by the investigative journalists abroad (such as FBK) to uncover governmental surveillance, harassment of civil activists, and corruption among elites.[34]

In Russia, the pressure came in full force probably at the very peak time of investigative journalism when it reached extreme vibrancy and highest quality. Despite killings of key figures, such as Yuri Shchekochikhin, the growth of this branch of the profession was caused by the following reasons. Western media brands which came to Russia in the end of the 1990s and the early 2000s, brought high standards and advanced methods for investigative journalism, overturning the previous reliance on leaks from oligarchs. Despite expansion of restrictive information laws, Russian business committed itself to more clear and transparent rules, such as international standards of accounting and reporting on end beneficiaries. Following adoption of the Federal law on access to information (2009), the government facilitated establishing of a lot of databases, such as on tenders, assets' declarations of officials. A massive influx of independent bloggers started to supply information that helped do investigations. [35]

The YouTube videos (supplied by the full transcripts with copies of the documents from databases) made by the team of FBK of Alexei Navalny have gained unprecedented popularity. The anti-corruption investigation "Putin's palace. History of world's largest bribe" (2021) gained 134 million views and almost 2 million comments; "Don't call him Dimon" (2017, on former President Medvedev) – 47 million views; "Chaika" (2016, on the money made by the family of the Prosecutor-general) – 27 million; "Secret billions of Premier Mishustin" (2020) – 6.2 million views, "Parasites" (2020, on key Kremlin propagandists) – 5 million views, etc. YouTube still works in Russia, and an investigative production created by FBK, Aleksey Navalny's fund, went viral.

---

30 TRAIL, Linda (ed.): *Europe & Eurasia. Vibrant Information Barometer 2024*, pg. 201.

31 TERTYCHNYI, Aleksandr: *Расследовательская журналистика: Учебное пособие для вузов.* (Investigative Journalism: A Textbook for colleges).

32 FOIA – Freedom of Information Act (as in the US).

33 TRAIL, Linda (ed.): *Europe & Eurasia. Vibrant Information Barometer 2024*, pg. 237.

34 RICHTER, Andrei. Russia: Barometer of Information Vibrancy. *International Scientific Journal of Media and Communications in Central Asia (Markaziy Osiyoda media va kommunikatsiyalar Xalqaro ilmiy jurnali),* Tashkent, 2025, pg. 115.

35 Elizaveta Osetinskaya, then the editor of the Russian edition of Forbes, quoted by CORONEL in Muckraking in Putin's Russia. *Global Investigative Journalism Network* (GIJN), 18 April 2013.

In Armenia, a watershed decision on access to information was reached in 2024 when the country's Administrative Court sided with the position of the Investigative Journalists NGO "Hetq". In a lawsuit filed in 2023 "Hetq" demanded that the Ministry of High-Tech Industry hands over a list of IT companies that had received 10 billion Armenian Drams ($25,575 million) of state assistance. Earlier the Ministry refused to do that for refusing to provide the names of IT companies that received government financial aid from a pool of AMD 10 billion ($25,575 million).[36]

In Ukraine, the efforts to make government transparent failed as the majority of public registers that were closed after the full-scale invasion and remain inaccessible. State statistics, reports, and many decisions by state bodies became confidential. According to an IREX expert, some public authorities stopped updating their websites and open registers properly. The government limits citizen access to government sessions and discussions, with the exception of certain public events.[37] The government is less transparent and accountable now that public registers have been closed, some public procurement information has been restricted, with the war as a pretext.[38]

Still, this process in Ukraine reverses. In December 2023, thanks to a parliamentary vote, the register of asset declarations of public officials became accessible. Only some declarations, primarily those of officials in the armed forces and security services, remain undisclosed. The invasion prompted the suspension of disclosure of public officials' e-declarations, but it resumed in September 2023. In 2023, the register of arrested assets was made public.[39]

In Georgia, press services of the governmental agencies "systemically prioritize withholding information".[40]

Legal and judicial pressure

The legal pressure imposed upon investigative reporters might differ country-by-country. Generally, it is characterized by the wish of the public authorities to contain the harm the journalists may make to the image and authority of the powers that be.

In Russia, where the media today has been totally captured by the state, the pressure went through a number of stages before the Kremlin developed a multilayered mechanism of 1) labeling unwanted stories "extremist materials" (and their authors – extremists, thus equaling them with terrorists in the sense of legal repercussions); 2) defining by the authorities as to which information is classified as "disrespectful" to the State, the Army, and to certain symbols – with relevant liability; 3) stigmatizing independent media and journalists as "foreign agents", "undesirable organizations" – and introducing criminal liability for a refusal to agree with these labels; 4) leaving for the State to be the sole arbiter of whether controversial information found

[36] HERGNYAN, Seda: Hetq Wins Freedom of Information Court Case; High-Tech Ministry Must Release Data. *Hetq*, 29 July 2024. Available online: https://hetq.am/en/article/168431. See also: TRAIL, Linda (ed.): *Europe & Eurasia. Vibrant Information Barometer 2024*, pg. 145-6.

[37] TRAIL, Linda (ed.): *Europe & Eurasia. Vibrant Information Barometer 2024*, pg. 256.

[38] TRAIL, Linda (ed.): *Europe & Eurasia. Vibrant Information Barometer 2023*, pg. 264-5.

[39] TRAIL, Linda (ed.): *Europe & Eurasia. Vibrant Information Barometer 2024*, pg. 256.

[40] Ibid., pg. 181.

"dangerous to the public" is true or false, allowing servile judges to sanction dissent as "unreliable information".[41]

Moreover, since 2022, the authorities have intensified suppression of the few individuals who bravely report on large-scale corruption cases, such as those providing and disseminating information of the FBK. The law enforcement and the national media regulator, Roskomnadzor, now block access to the investigative reports. These materials concern the expanding practice of civil liberty violations and the illegal wealth amassed by Vladimir Putin and his inner and outer circles. Naturally, they never receive an adequate follow-up from the Russian authorities.[42]

What happens affects the media in exile as well, reflecting the new policy of "transnational repression" engaged by Moscow. In practice that means that Russian media outlets abroad with independent editorial policies and/or investigative approaches—such as Riddle, Proekt Media, Novaya Gazeta-Europe, The Insider, and Meduza—became undesirable organizations.[43] Several independent Russian journalists in exile abroad were investigated, tried without fair procedural guarantees and sentenced to lengthy prison terms *in absentia.* Now Moscow pursuits their extradition on trumped up criminal charges.[44]

This policy of "transnational repression" includes also quite successful attempts to instrumentalize Big Tech platforms to increase their pressure on the independent media online, to remove controversial posts and deprive the Russian public from access to independent channels of information (Apple, 2024).[45] Russian "transnational repression" of online media operating from abroad is supplemented by the slow-downs and blockages of YouTube, Telegram, Signal, Viber, Discord and other communication services. Local ICT providers are obliged to execute administrative decisions to block specific resources or media.[46]

But Russia is not alone in the region exercising legal and judicial pressure. The Belarusian Association of Journalists (BAJ) reported approximately 700 pieces of content deemed "extremist" in the first half of 2023 and 18 media outlets—including Belsat TV, RFE/RL, and BelaPAN, along with the BAJ itself and the Belarusian Investigative Center—branded as "extremist" organizations. Simultaneously, the Belarusian government has escalated its online censorship, blocking more than 9,000 websites. Notably, officials blocked access to the investigative media site Bureau Media shortly after it posted an exposé of wrongdoing by the Belarusian Red Cross's top management.[47]

Investigative journalism in Azerbaijan has been recently hit by an unprecedented wave of arrests and imprisonment of reporters and editors from independent media for "economic crimes". At least 13 independent and investigative journalists were imprisoned after being

---

41 RICHTER, Andrei: The Legal Death of Media Freedom in Russia. In *Global Perspectives on Press Regulation, Vol. 1: Europe*, ed. by Paul Wragg, András Koltay, Bloomsbury Publishing, 2023, pg. 181. See also: KOSSOV, Valéry: Digital Sovereignty in Russia: Taking the Internet Clampdown to Court? In *Digital Authoritarianism in the Making: Repression and Resistance on the Russian Internet*, ed. by Françoise Daucé, Benjamin Loveluck, Francesca Musiani : Cambridge, MA : The MIT Press, 2025, pg. 31, 37.

42 TRAIL, Linda (ed.): *Europe & Eurasia. Vibrant Information Barometer 2024*, pg. 244.

43 Ibid., see also: TRAIL, Linda (ed.): *Europe & Eurasia. Vibrant Information Barometer 2023*.

44 RICHTER, Andrei: Russia: Barometer of Information Vibrancy, pg. 111.

45 Op.cit., pg. 111-2.

46 Op.cit., pg. 112.

47 TRAIL, Linda (ed.): *Europe & Eurasia. Vibrant Information Barometer 2024*, pg. 199.

accused of "hard currency" smuggling in 2023.[48] Six more journalists were arrested in Azerbaijan with similar charges in 2024. [49]

A more civilized approach is used in Moldova where journalists are "harassed through Strategic Lawsuits Against Public Participation (SLAPPs), which are brought by individuals and entities to dissuade their critics from continuing to produce negative publicity. Powerful individuals and companies contracting with the Moldovan government issue SLAPPs against investigative journalists. As legal services present a serious financial burden for the independent media, the latter happen to be "reluctant to tackle topics about an individual who initiated lawsuits for being previously targeted in journalistic investigations."[50] Situation becomes more problematic in the Transnistrian region of Moldova, where self-censorship is common among journalists "out of fear of reprisals."[51]

Online threats

Online threats are a significant concern for protecting safety of investigative journalists. In a notable case, hackers hijacked the YouTube channel of the Armenian outlet Aravot.am and deleted 12 years of video content just hours before the scheduled release of an investigative report exposing a corruption scandal involving the misuse of state funds by key political staff of Prime Minister Nikol Pashinyan.[52] A recent international investigation also revealed the broad extent of the Pegasus spyware used between October 2020 and December 2022 against individuals involved in human rights and journalism in Armenia.[53]

Smear campaigns in relation to anti-corruption activists, as well as prominent media figures that had criticized the government happen in Ukraine. They are prevalent on anonymous Telegram channels and then appear in YouTube channels and media outlets. The most notorious incidents include surveillance and phone tapping of the investigative team of Bihus.Info in December 2023.[54]

In another important case the prosecution wanted to get access to the contents and geolocation of the telephone used by the editor of *Skhemy*, an investigative video programme. The case quickly got wide publicity, with the European Court of Human Rights first making a restraint order and then, in 2021, issuing a full decision in support of the journalist's complaint.[55]

An IREX expert from Moldova reported that once her outlet, *RISE* (Association of Investigative Reporters and Editorial Security) published a journalistic investigation targeting politicians and

---

48 Ibid., pg. 158, 162.

49 "Sevinj Vagifgyzy was awarded the International Press Freedom Prize". *Caucasian Knot*, 17 November 2025. Available online: https://www.eng.kavkaz-uzel.eu/articles/69644.

50 TRAIL, Linda (ed.): *Europe & Eurasia. Vibrant Information Barometer 2023*, pg. 217.

51 Ibid.

52 TRAIL, Linda (ed.): *Europe & Eurasia. Vibrant Information Barometer 2024*, pg. 148.

53 Ibid., pg. 148.

54 Ibid., pg. 254.

55 EUROPEAN Court of Human Rights, Fifth Chamber: *Sedletska v. Ukraine*. Judgment, application no. 42634/18, 1 April 2021. Available online: https://hudoc.echr.coe.int/?i=001-208882.

rug trafficking entities, an investigative officer illegally accessed her personal data and passed it on to a third party.[56]

Limited effect

Stetka and Örnebring note that effects of media coverage are always hard to assess, as even if removal from office and sentencing of wrongdoers follows the reports, they "are rarely effects *only* of media coverage but require concerted action from other accountability bodies", such as the judiciary, anticorruption authorities, and public audit structures. In Central and Eastern Europe (CEE) under their study, lack of effectiveness brings about "a negative spiral of decreasing trust and legitimacy, and increased weakness—with likewise potential far-reaching consequences for the institutional strength and societal role of investigative journalism." [57]

This is also true to the East of CEE, where the findings of investigative journalists rarely result in indictments. Lack of impact is disappointing and demotivating for the *bona fide* investigative journalists, especially where neither the government, nor the public encourage investigative journalism. As a Ukrainian expert said, "investigations drag on until people are no longer paying attention" and then close the case. [58]

In Georgia, the government disregards critical and independent media, communicates exclusively with pro-government outlets, and ignores recommendations from international organizations.[59] "Despite the media's efforts to hold the government accountable for its actions, the state does not respond appropriately." For example, when an investigative story on TV Pirveli revealed that the prime minister was using a state-owned airplane to fly his son, the story compelled the prime minister to explain himself, but the exposé did not result in his resignation.[60]

The response of Moldovan governments to revelations of corruption varies. A 2023 report on the topic by the Association of Independent Press concluded that journalistic "exposure of integrity and corruption issues does not consistently prompt institutional or criminal investigations, reflecting a general tolerance" in public and private sectors. When press investigations trigger internal investigations and sanctions, subsequent law enforcement actions were generally ineffective. The study highlighted that these inadequate practices sent "a message of tolerance for corrupt behavior".[61] Earlier, Moldovan authorities' reactions to media reports revealing corruption and other violations was better with several examples of effective follow-ups on investigations by TV8, RISE Moldova, and ZdG. [62]

In their report on Ukraine, the IREX experts noted that though some journalistic investigations might get public attention, they "do not lead to serious consequences". Moreover, they say, "in the current atmosphere, the public sometimes sees criticism of those in power as abetting the Russian

---

56 TRAIL, Linda (ed.): *Europe & Eurasia. Vibrant Information Barometer 2023*, pg. 220.

57 STETKA, Vaclav and ÖRNEBRING, Henrik: Investigative Journalism in Central and Eastern Europe: Autonomy, Business Models, and Democratic Roles, pg. 416-417.

58 TRAIL, Linda (ed.): *Europe & Eurasia. Vibrant Information Barometer 2023*, pg. 264-5.

59 TRAIL, Linda (ed.): *Europe & Eurasia. Vibrant Information Barometer 2024*, pg. 189.

60 Ibid., pg. 188.

61 Ibid., pg. 227.

62 TRAIL, Linda (ed.): *Europe & Eurasia. Vibrant Information Barometer 2023*, pg. 225.

forces."[63] As a result, journalists avoid publishing information about corruption or misdeeds of the Ukrainian military for fear that Russian propaganda will use it. However, the report pointed that "well-documented probes into actions of corrupt officials and well-founded criticism of the government get a lot of public support."[64]

As exposing corruption "has become more complicated, and the government's response to it remains selective and incomplete," experts pointed to a few successful cases of corruption and theft busting by the *Skhemy* investigative project and by the Bihus.info project. Generally speaking, experts believe that the government in Ukraine "does not respond appropriately to media reports revealing human rights violations and is reluctant to punish officials for corruption."[65] A year later, the view was that "the government became more accountable—it is rare that there is no reaction on publications".[66]

It is also important to take note of a new type of effectiveness of investigative journalists in the region: sanctions and indictments by Western states against exposed wrongdoers.

The exposés that the Belarusian Investigative Center (BIC) that Alexander Shakutin, an associate of President Alyaksandr Lukashenka, had evaded EU and US import sanctions against Russia, resulted in his inclusion on the US sanctions list; [67] another one – on Ukrainian children being forcibly taken to Russia and Belarus, prompted the European Parliament to call for Lukashenka's arrest; yet another one – on companies in the EU that were importing Belarusian timber in violation of sanctions prompted Lithuanian authorities to investigate nine businesses. [68] Joint investigations by the exile media in collaboration with foreign journalists have reportedly also led to "the identification and arrest of Russian agents on EU territory".[69]

Lack of resources

Impact is also one of the main expectations of donors from investigative journalism: it should be tracked and reported on.[70]

IREX reports that investigative media in Eastern Europe that produce journalistic content heavily rely on foreign donor support.[71] In Ukraine, such support covers most of the costs of content production. Anna Babinets, the head of the "Slidstvo.Info" (Investigation. Info) agency, said that from 70 to 90 percent of the budgets of investigative centers come from donors. Other

63 Ibid., pg. 246.

64 Ibid., pg. 252.

65 Ibid., pg. 264-5.

66 TRAIL, Linda (ed.): *Europe & Eurasia. Vibrant Information Barometer 2024*, pg. 249.

67 Ibid., pg. 208.

68 Ibid., pg. 194-5.

69 Locking Down the Windows: A new phase in the fight for press freedom in Russia, Research Report. JX Fund : Berlin, 2024, pg. 25.

70 Natalia DAN'KOVA: Донори, спільнота, стандарти. Про що говорили на конференції розслідувачів. (Donors, community, standards: What was discussed at the conference of investigators). *Detector Media* (Kyiv), 16 September 2025.

71 TRAIL, Linda (ed.): *Europe & Eurasia. Vibrant Information Barometer 2023*, pg. 175.

sources, such as events, revenues from YouTube, sale of copyright, community donations are still weak to replace it.[72]

According to Gillian McCormack, an expert and practitioner of media support in Ukraine, as recently as 6-7 years ago, donors were hesitant about supporting investigators. Their argument was that exposure does not lead to tangible results and just makes people more cynical. Situation has changed with the vast assistance that the world provides to Ukraine: "[Foreign donors] protect the interests of their voters. They want to know whether their money is being spent honestly and that such investigations have an impact".[73]

In oppressive countries of the region, like Belarus, operational conditions have worsened since 2020-21, leading to lower salaries and lower quality of life for journalists. "Journalists who decide to stay in the profession have to move increasingly undercover or consider getting another job in order to feed themselves and their families. In these conditions, one should not expect that they can engage in long-term [investigative] projects," an IREX expert acknowledged.[74]

A way out of financial difficulties is closer cooperation of investigative media and journalists with the independent civil society organizations (CSOs), that might even lead to their merging. Such larger projects attract more attention, leading to more support from the international donors.

As media outlets transition into CSOs, they undertake various civic functions, and manage donor-funded projects with additional activities beyond their media mission. On the other hand, investigative and transparency CSOs need to develop strong communication arms and journalism capabilities. To increase the quality of their investigations, reporters strongly rely on comments from competent CSOs, such as public procurement experts. There are many examples of media outlets cooperation with civil society to cover socially important issues, seek expert commentary, co-produce content, and "engage CSOs to spur public engagement on an issue."[75]

Cooperation of investigative journalists with the CSOs was also characteristic of Russia, but to a point. Following the start of full-scale aggression in Ukraine, both the remaining independent news media and CSOs, such as Transparency International-Russia, were announced foreign agents, undesirable organizations, and were force to fold or go into exile abroad. Once in exile, both media and CSOs were effectively cut from their advertising revenue and crowdfunding as their income source.

One other successful way to improve the state of investigative journalism in Eastern Europe is participation in international projects. One after another local investigative media join relevant consortia, such as the Organized Crime and Corruption Reporting Project (OCCRP) [76] and the International Consortium of Investigative Journalists (ICIJ), or participate in international production of investigations. Forging unity with international organizations opens way for strengthened fact-checking, access to new donors, increased influence and protection for the reporters.

---

[72] DAN'KOVA, Natalia: *Донори, спільнота, стандарти. Про що говорили на конференції розслідувачів* (Donors, community, standards: What was discussed at the conference of investigators).

[73] Ibid.

[74] TRAIL, Linda (ed.): *Europe & Eurasia. Vibrant Information Barometer 2023*, pg. 197.

[75] TRAIL, Linda (ed.): *Europe & Eurasia. Vibrant Information Barometer 2024*, pg. 264-5.

[76] TRAIL, Linda (ed.): *Europe & Eurasia. Vibrant Information Barometer 2023*, pg. 194. See also PLOTNIKOVA, Anna: *Белорусские журналисты-расследователи продолжают работу из-за рубежа* (Belarusian investigative reporters continue work from abroad).

Conclusions

The study of the features of investigative journalism in Eastern Europe allows to detect two groups of states, based on the role this genre plays in the media and society. The first, Moldova, Ukraine, Georgia, and Armenia generally permit and acknowledge such type of journalism. It is relatively effective to raise public feedback and correct wrongdoings. Others, Russia, Belarus, Azerbaijan, succeed in restricting and stigmatizing investigating journalists, are lenient to violence against them.

There is a growing number of independent projects on providing investigative journalism in the countries of the first group, all essentially funded on a charity basis by Western private and public foundations. These projects eagerly join international groups of investigative journalists, such as the OCCRP and the ICIJ. Participation in international actions allows national investigative journalists to obtain necessary data and gain additional qualifications and techniques, provide additional weight and publicity to the outcomes of journalistic work, and – when necessary – remain anonymous behind the shield of an international CSO, which protects them from unfair lawsuits (including SLAPPs) and all sorts of attacks inside their country.

In Eastern Europe, investigations are rarely conducted by the public service media, as the latter are still to reach sustainability and obtain full independence from the government. Still, it is not incidental that the states of the second group (Russia, Belarus, Azerbaijan) are the only countries in Europe, where state-run media dominate the media market, especially the audiovisual one.

Private legacy media that belong to local oligarchs are typically viewed as too partisan to be trusted in relation to the independence of their investigative stories. These two groups of the media (public and major private) are considered as protecting their owners' political or economic interests or responding to someone else's will and wishes. Or, they may publish leaked information without much of an effort to cross-check and analyse it in the context of current affairs.

By 2020s, it has become evident for the journalists of the second group of states, that independent investigative work inside these countries is impossible for numerous reasons. Those, who wanted to continue it, have escaped their homes and reconvened with colleagues in relative safety abroad. Still, despite the impossibility of their investigations to make effect in their home countries, investigative journalists established a new type of responsibility of culprits through the sanctions imposed on them by the Western governments.

Despite existing corruption across the region, the overall direct effect of investigative stories is weak in Eastern Europe. In the second group it is met with hostile or demonstratively indifferent attitude from the public authorities and the state-controlled media. Public officials revealed to be corrupt often stay in their position of power, or are moved – with respect – for less visible jobs, once or until the public interest moves away. Even in the first group of states, independent investigative journalism often fails to perform its function.

Thus, like elsewhere in Europe[77] investigative journalism can play its role if it is independent and acts in a properly operating democratic society with well-functioning law enforcement institutions, such as prosecution, investigation and courts. Otherwise, its contribution to accountability is accidental.

[77] See: STETKA, Vaclav and ÖRNEBRING, Henrik: Investigative Journalism in Central and Eastern Europe: Autonomy, Business Models, and Democratic Roles, pg. 427-8.

Literature and sources used

AUCOIN, James L.: Investigative Reporting. Oxford Bibliographies Online. Oxford Univ. Press, Oxford, 2018. Available online: DOI 10.1093/OBO/9780199756841-0099.

CORONEL, Sheila S.: *Digging Deeper: A Guide for Investigative Journalists in the Balkans*. Sarajevo : Balkan Investigative Reporting Network, 2009. Available online: https://balkaninsight.com/wp-content/uploads/2011/04/digging-deeper-a-guide-for-investigative-journalists-in-the-balkans.pdf

CORONEL, Sheila: Muckraking in Putin's Russia. *Global Investigative Journalism Network* (GIJN), 18 April 2013. Available online: https://gijn.org/stories/muckraking-in-putins-russia/

DAN'KOVA, Natalia: *Донори, спільнота, стандарти. Про що говорили на конференції розслідувачів.* (Donors, community, standards: What was discussed at the conference of investigators). *Detector Media* (Kyiv), 16 September 2025. Available online: https://detector.media/community/article/244171/2025-09-16-donory-spilnota-standarty-pro-shcho-govoryly-na-konferentsii-rozsliduvachiv/.

EUROPEAN Court of Human Rights, Fifth Chamber: *Sedletska v. Ukraine*. Judgment, application no. 42634/18, 1 April 2021. Available online: https://hudoc.echr.coe.int/?i=001-208882.

GULYAEV, Anatoly: *Журналистское расследование: история, методика и практика* (Journalistic investigation: history, methods and practice). Vilnius : European Humanities University, 2018. – 256 pg.

KOSSOV, Valéry: Digital Sovereignty in Russia: Taking the Internet Clampdown to Court? In *Digital Authoritarianism in the Making: Repression and Resistance on the Russian Internet*, ed. by Françoise Daucé, Benjamin Loveluck, Francesca Musiani, Cambridge, MA : The MIT Press, 2025, pg. 23-42. Available online: https://doi.org/10.7551/mitpress/15798.001.0001

LANOSGA, Gerry: Investigative Journalism. In *The Sage Encyclopedia of Journalism, 2nd ed.*, ed. by Gregory R. Borchard, Thousand Oakes, CA : Sage, 2022, pg. 873-882.

LOCKING Down the Windows: A new phase in the fight for press freedom in Russia, Research Report. Berlin : JX Fund, 2024. Available online: https://jx-fund.org/ wp-content/uploads/2024/10/JX-Fund-Russia-EXIM-Report-2024.pdf?x70532.

McNAIR, Brian: *Glasnost, Perestroika and the Soviet Media*. Routledge, 1991.

PLOTNIKOVA, Anna: Белорусские журналисты-расследователи продолжают работу из-за рубежа (Belarusian investigative reporters continue work from abroad). *Voice of America*, 20 July 2022. Available online: https://www.golosameriki.com/a/belarus-investigative-reporting/6666767.html

RICHTER, Andrei: The Legal Death of Media Freedom in Russia. In *Global Perspectives on Press Regulation, Vol. 1: Europe*, ed. by Paul Wragg, András Koltay, Bloomsbury Publishing, 2023. – pg. 155-185.

RICHTER, Andrei: Russia: Barometer of Information Vibrancy. In *International Scientific Journal of Media and Communications in Central Asia (Markaziy Osiyoda media va kommunikatsiyalar Xalqaro ilmiy jurnali)*, Tashkent, 2025. Available online: https://doi.org/10.62499/ijmcc.vi8.101

STETKA, Vaclav and ÖRNEBRING, Henrik: Investigative Journalism in Central and Eastern Europe: Autonomy, Business Models, and Democratic Roles. In *The International Journal of Press/Politics*, 18(4), 2013, pg. 413–435. Available online: DOI: 10.1177/1940161213495921

TERTYCHNYI, Aleksandr: *Расследовательская журналистика: Учебное пособие для вузов.* (Investigative journalism: Textbook for colleges). Moscow: Aspekt Press, 2002.

TERTYCHNYI, Aleksandr: Журналистские расследования в отечественных СМИ: современное состояние (Investigative reporting in domestic mass media: Contemporary state). In *Mediascope*, 2, 2014. Available online: http://www.mediascope.ru/en/node/1547#1.

TRAIL, Linda (ed.): *Europe & Eurasia. Vibrant Information Barometer 2023*. Washington : IREX, 2023. Available online: https://www.irex.org/files/vibrant_information_barometer_2023.pdf.

TRAIL, Linda (ed.): *Europe & Eurasia. Vibrant Information Barometer 2024*. Washington : IREX, 2024. Available online: https://www.irex.org/sites/default/files/Vibrant_Information_Barometer_2024%20(VIBE).pdf

ZOLOTUKHIN, Andrei: *Расследовательская журналистика* (Investigative Journalism). Voronezh : Voronezh State University, 2016. – 144 pg.

The study is the result of a KEGA grant project – Grant No. 025UK-4/2025.

Contact
andrey.rikhter@uniba.sk

Od recepcie k reflexii: Interpretačná kompetencia ako konštitutívny prvok mediálnej gramotnosti

From reception to reflection: Interpretive competence as a constitutive element of media literacy

Marcela BELIANSKÁ
Univerzita Komenského v Bratislave, Filozofická fakulta, Katedra žurnalistiky

Abstract:
The contemporary digital environment, characterized by information oversaturation, multimodal forms of representation, and algorithmic mechanisms of distribution, fundamentally transforms the nature of media reception. Media literacy cannot be reduced to technical-operational skills or basic media orientation. In the digital environment, it needs to be understood as a complex competence that includes the ability to interpret, create and critically reflect on media meanings in social, cultural and technological contexts. At the centre of this transformation lies interpretive competence – the individual's ability to actively construct, decode, assess, and modify meanings across diverse communicative and media contexts.
The aim of this theoretical study is to examine the relationship between media literacy and interpretive competence through the analysis of contemporary conceptual frameworks. The study argues that without well-developed interpretive competence, media literacy risks becoming superficial and vulnerable to manipulation, whereas its strengthening can foster higher levels of critical civic participation in a post-truth information environment.

Key words: interpretive competence, media literacy, critical thinking, multimodality, manipulation

Úvod

Online médiá zásadne zmenili spôsob, akým sa informácie vytvárajú, šíria a prijímajú. V prostredí charakterizovanom rýchlosťou, nadbytkom obsahu a prepojením médií s algoritmickými technológiami sa otázka mediálnej gramotnosti čoraz častejšie spája s problémami dezinformácií, mediálnej manipulácie a oslabovania dôvery vo verejný diskurz. V postpravdovom informačnom kontexte už nestačí mať k informáciám prístup – rozhodujúce je, ako sú významy konštruované, interpretované a hodnotené.

Mediálna manipulácia sa dnes zriedkavo realizuje prostredníctvom otvoreného klamstva či skresľovania faktov. Častejšie sa prejavuje prostredníctvom výberu a rámcovania informácií, emocionálnych apelov, vizuálnych a multimodálnych stratégií či opakovaného zvýrazňovania určitých interpretácií. Takéto postupy môžu nenápadne formovať vnímanie reality a usmerňovať spôsob, akým publikum chápe spoločenské udalosti. Odolnosť voči nim preto nemožno založiť

len na technických zručnostiach alebo na deklarovanom kritickom myslení, ale predovšetkým na schopnosti aktívne pracovať s významom.

Cieľom tejto štúdie je na základe teoretických koncepcií analyzovať vzťah medzi mediálnou gramotnosťou a interpretačnou kompetenciou. Text zároveň argumentuje, že rozvinutá interpretačná kompetencia významne prispieva k schopnosti rozpoznávať mediálnu manipuláciu, pracovať s viacvýznamovosťou mediálnych textov a kriticky reflektovať procesy tvorby významu v súčasnom mediálnom prostredí.

Koncepčné prístupy k mediálnej gramotnosti

V súčasnosti existuje viacero definícií mediálnej gramotnosti – dominantne sa chápe ako súbor schopností a kompetencií, ktoré jednotlivcom umožňujú kriticky sa angažovať v mediálnom prostredí, a to najmä v kontexte multimodálnych a digitálnych médií.

Jedna z najčastejšie používaných definícií mediálnej gramotnosti, ktorá vznikla v nadväznosti na Národnú konferenciu o mediálnej gramotnosti[1] v Spojených štátoch amerických v roku 1992, ju koncipuje ako schopnosť pristupovať k mediálnym obsahom, analyzovať ich, hodnotiť a zároveň vytvárať v rôznych komunikačných a sociálnych kontextoch. Táto štvorzložková koncepcia predstavuje dodnes všeobecne akceptovaný rámec chápania mediálnej gramotnosti.[2]

Neskôr sa začali objavovať ďalšie definície, ktoré začali zdôrazňovať širší a komplexnejší charakter tohto pojmu, ktorý presahuje rámec izolovaných zručností a orientuje sa na hlbšie pochopenie mediálnej komunikácie ako kultúrne a ideologicky podmieneného procesu. V tejto perspektíve je mediálna gramotnosť vnímaná ako mnohorozmerná kompetencia zahŕňajúca kritickú reflexiu, interpretáciu a produkciu mediálnych významov. V súčasnej literatúre sa v súvislosti s konceptom mediálnej gramotnosti spomína multimodálna interpretácia a produkcia. Predpokladá sa, že mediálne gramotný človek je schopný čítať, analyzovať, hodnotiť a produkovať komunikáciu v rôznych mediálnych formách (televízia, tlač, rádio, počítače atď.). Odborníčka na digitálne výučbové stratégie Angela McFarlane zdôrazňuje, že v kontexte multimediálneho sveta už čítanie a písanie nie sú obmedzené na kódovanie a dekódovanie textu, ale opisujú procesy extrahovania významu z plného rozsahu médií a zaznamenávania a prezentovania vlastného významu prostredníctvom médií.[3] Táto rozšírená koncepcia čítania a písania zároveň otvára priestor pre kritickú reflexiu manipulatívnych významových stratégií, ktoré sú často ukryté v multimodálnych a vizuálne atraktívnych mediálnych formátoch.

Rozšírený koncept mediálnej gramotnosti zahŕňa kritické myslenie a pochopenie procesu masovej komunikácie. Kritické myslenie v súvislosti s mediálnou gramotnosťou vyzdvihuje aj mediálny výskumník Art Silverblatt a tvrdí, že mediálna gramotnosť je kritická zručnosť myslenia, ktorá umožňuje publiku rozvíjať nezávislé úsudky o mediálnom obsahu.[4] Americký mediálny

---

1 Z anglického: *National Leadership Conference on Media Literacy.*

2 AUFDERHEIDE, Patricia – FIRESTONE, Charles M.: *Media literacy: A report of the national leadership conference on media literacy*. Queenstown : The Aspen Institute, 1993, s. 6 – 7. [online]. Dostupné na internete: <https://files.eric.ed.gov/fulltext/ED365294.pdf>. [cit. 2025-11-24].

3 MCFARLANE, Angela: Communicating Meaning – Reading and Writing in a Multimedia World. In GAMBLE, Nikki et al.: *ICT and Literacy : Information and Communications Technology, Media, Reading, and Writing*. London : Bloomsbury Publishing, 2001, s. 19.

4 SILVERBLATT, Art: *Media Literacy: Keys to Interpreting Media Messages*. 2. vyd. Westport : Praeger, 2001, s. 120.

teoretik Herbert Zettl s odvolaním na Center for Advanced Technology do koncepcie mediálnej gramotnosti zahŕňa aj porozumenie procesu masovej komunikácie a kritické vnímanie povahy masmédií, techník, ktoré používajú, a ich vplyvu.[5] V kontexte postpravdového prostredia je práve toto porozumenie nevyhnutným predpokladom rozpoznávania manipulatívnych komunikačných postupov a selektívneho rámcovania reality. Aj mediálna teoretička Klára Gyüre upozorňuje v súvislosti so súčasným vnímaním konceptu mediálnej gramotnosti na schopnosť jednotlivca orientovať sa vo svete médií, pričom dôraz by sa mal klásť predovšetkým na analýzu a kritické hodnotenie mediálneho obsahu.[6]

Na definovanie mediálnej gramotnosti ako komplexnej kompetencie je nevyhnutné zvážiť aj estetické a konštrukčné aspekty médií. Podľa modelu Herberta Zettla je nevyhnutným základom mediálnej gramotnosti tzv. mediálna estetika. Tá zahŕňa pochopenie toho, ako sú základné estetické stavebné prvky (svetlo a farba, priestor, čas a pohyb, zvuk) použité na vytvorenie a formovanie našich kognitívnych a afektívnych mentálnych máp.[7] Tieto estetické stratégie zároveň často slúžia ako nástroje emocionálnej manipulácie, čo ešte viac zvyšuje význam interpretačnej kompetencie pri ich kritickom čítaní.

Ďalším rozmerom mediálnej gramotnosti je metajazyk a konštrukcia reality. Mediálne gramotný človek podľa Herberta Zettla s odvolaním na Center for Advanced Technology rozumie tomu, akým spôsobom médiá produkujú význam, ako sú organizované a ako konštruujú realitu.[8] Mediálny teoretik Art Silverblatt uvádza, že mediálna gramotnosť tiež podporuje rozvoj stratégií pre diskusiu a analýzu mediálnych správ a zvyšuje povedomie o mediálnom obsahu ako o „texte", ktorý odhaľuje kultúrne, sociálne a ideologické rámce súčasnej spoločnosti.[9]

Niektoré odborné zdroje prepájajú mediálnu gramotnosť s konceptmi tzv. multigramotnosti, metagramotnosti a transgramotnosti. New London Group, skupina desiatich akademikov, ktorí v roku 1994 sformulovali novú predstavu o gramotnosti, presahujúcu tradičné čítanie a písanie, použila v súvislosti s mediálnou gramotnosťou pojem multigramotnosť. Tento koncept podľa nich zdôrazňuje spoločenskú semiotickú perspektívu, uznávajúc rastúcu rozmanitosť textových foriem a reprezentatívnych modelov spojených s multimediálnymi technológiami.[10] Výskumníci v oblasti nových teórií gramotností Kathy A. Mills, Len Unsworth a Laura Scholes pod multigramotnosťou chápu komunikačné praktiky zahŕňajúce dva alebo viacero spôsobov reprezentácie a tvorby významu.[11] Tieto prístupy implicitne predpokladajú interpretačnú kompetenciu ako schopnosť prepájať, porovnávať a kriticky hodnotiť rôzne významové roviny, čím posilňujú

---

5 ZETTL, Herbert: Contextual Media Aesthetics as the Basis for Media Literacy. In *Journal of Communication*, 1998, roč. 48, č. 1, s. 81.

6 GYÜRE, Klára: *Mediální výchova v kontextu infodemie a nových médií*. Olomouc : Univerzita Palackého v Olomouci, 2024, s. 56.

7 ZETTL, Herbert: Contextual Media Aesthetics as the Basis for Media Literacy. In *Journal of Communication*, 1998, roč. 48, č. 1, s. 81.

8 Tamže.

9 SILVERBLATT, Art: *Media Literacy: Keys to Interpreting Media Messages*. 2. vyd. Westport : Praeger, 2001, s. 120.

10 THE NEW LONDON GROUP: A Pedagogy of Multiliteracies: Designing Social Futures. In *Harvard Educational Review*, 1996, roč. 66, č. 1, s. 60 – 61. [online]. Dostupné na internete: <https://doi.org/10.17763/haer.66.1.17370n67v22j160u>. [cit. 2025-11-24].

11 MILLS, Kathy A. – UNSWORTH, Len – SCHOLES, Laura: *Literacy for Digital Futures : Mind, Body, Text*. New York, London : Routledge Taylor & Francis Group, 2022, s. 6.

odolnosť voči zjednodušeným či manipulatívnym interpretáciám reality. Ďalším z konceptov je tzv. metagramotnosť. Ide o komplexný rámec, ktorý podporuje kritické myslenie a spoluprácu v digitálnom veku a spája mediálnu gramotnosť s inými typmi gramotnosti. Ako uvádza dvojica mediálnych akademikov Thomas P. Mackey a Trudi E. Jacobson, metagramotnosť spochybňuje tradičné prístupy zamerané na zručnosti tým, že zahŕňa súvisiace typy gramotnosti a začleňuje vznikajúce technológie. Je to jednotný konštrukt, ktorý podporuje získavanie, tvorbu a zdieľanie vedomostí v interaktívnych online komunitách.[12] Expertná konzultantka UNESCO pre mediálnu a informačnú gramotnosť Belinha S. De Abreu v príručke k výučbe mediálnej gramotnosti spomína aj pojem transgramotnosť, ktorú definuje ako schopnosť čítať, písať, hodnotiť a interagovať naprieč rôznymi platformami, nástrojmi a médiami – od rukopisu, tlače, televízie, rádia a filmu až po digitálne médiá a sociálne siete.[13]

Podľa autorského kolektívu Kathy A. Mills, Len Unsworth a Laura Scholes by koncept mediálnej gramotnosti mal zároveň reflektovať telesnosť čitateľov a tvorcov médií, ako aj materiálnu podstatu samotných médií. Zmyslové a stelesnené rozmery konštruovania významu totiž zásadným spôsobom ovplyvňujú formovanie jazyka aj abstraktných kognitívnych procesov.[14]

Mediálna gramotnosť je teda dynamická kompetencia, ktorá sa neobmedzuje len na zvládnutie technických zručností, ale vyžaduje kritickú analýzu mediálnych správ s ohľadom na ich kontext, ideológiu a multimodálnu konštrukciu.

Interpretácia ako konštruktívny prvok mediálnej gramotnosti

Mediálni teoretici Hana Bakičová a Stephan Russ-Mohl v úvode svojej príručky o žurnalistike vyjadrujú presvedčenie, že *„v súčasnosti podstatnejšie ako disponovať informáciami je vedieť s nimi pracovať a správne ich interpretovať."*[15] Odborníčka na digitálne výučbové stratégie Angela McFarlane a autorský kolektív Kathy A. Mills, Len Unsworth a Laura Scholes vo svojich štúdiách poukazujú na vzťah medzi mediálnou gramotnosťou a interpretačnou kompetenciou. Tento vzťah považujú za ústredný a neoddeliteľný, pretože samotný pojem mediálnej gramotnosti je definovaný schopnosťou extrahovať a tvoriť význam.[16]

Podľa mediálneho teoretika Jamesa W. Pottera mediálna gramotnosť zahŕňa tri základné typy kompetencií: schopnosť rozpoznávať referenty (teda jednotky v mediálnych obsahoch, ktoré signalizujú význam), schopnosť identifikovať vzorce a schopnosť priraďovať významy týmto referentom.[17] Tieto tri kompetencie možno zaradiť do rámca interpretačnej kompetencie,

---

12 MACKEY, Thomas P. – JACOBSON, Trudi E.: Reframing Information Literacy as a Metaliteracy. In *College & Research Libraries*, 2011, roč. 72, č. 1, s 62.

13 DE ABREU, Belinha S.: *Teaching Media Literacy.* American Library Association, 2019. s. 241.

14 MILLS, Kathy A. – UNSWORTH, Len – SCHOLES, Laura: *Literacy for Digital Futures : Mind, Body, Text*. New York, London : Routledge Taylor & Francis Group, 2022, s. 6.

15 BAKIČOVÁ, Hana – RUSS-MOHL, Stephan: *Žurnalistika: komplexní průvodce praktickou žurnalistikou*. Praha : Grada, 2005, s. 11.

16 Porovnaj: MCFARLANE, Angela: Communicating Meaning – Reading and Writing in a Multimedia World. In GAMBLE, Nikki et al.: *ICT and Literacy : Information and Communications Technology, Media, Reading, and Writing*. London : Bloomsbury Publishing, 2001, s. 19; MILLS, Kathy A. – UNSWORTH, Len – SCHOLES, Laura: *Literacy for Digital Futures : Mind, Body, Text*. New York, London : Routledge Taylor & Francis Group, 2022, s. 149.

17 POTTER, James W.: *Theory of Media Literacy : A Cognitive Approach*. Thousand Oaks : SAGE Publications, Inc., 2004, s. 118.

ktorá predstavuje schopnosť recipienta dekódovať a významovo spracovávať mediálne obsahy. Rozpoznávanie referentov umožňuje identifikovať významové jednotky v texte, rozpoznávanie vzorcov podporuje chápanie štruktúry a konvenčných stratégií komunikácie a prepájanie významov s referentmi reflektuje proces významového priradenia v konkrétnom kultúrno-sociálnom kontexte. Spolu tak vytvárajú základný mechanizmus interpretácie mediálnych posolstiev.

Angela McFarlane konštatuje, že v kontexte multimediálneho sveta sa čítanie a písanie už neobmedzujú len na jednoduché kódovanie a dekódovanie textu; tieto pojmy sa dnes používajú na opis procesov, prostredníctvom ktorých jednotlivci extrahujú význam z celého spektra médií a zároveň zaznamenávajú a sprostredkúvajú svoje vlastné významy naprieč rôznymi mediálnymi formami.[18]

Podľa experta na mediálnu gramotnosť Jamesa W. Pottera je jednou z kľúčových kompetencií mediálne gramotného človeka hodnotenie, ktoré spočíva v posúdení hodnoty prvku, a to porovnaním so stanoveným kritériom – zvyčajne presnosťou alebo užitočnosťou.[19] O hodnotení obsahov píše aj expertka na mediálnu gramotnosť a slobodu prejavu Patricia Aufderheide a uvádza, že mediálne gramotný človek by mal mať schopnosť dekódovať, hodnotiť, analyzovať a produkovať tlačené a elektronické médiá.[20] Produkcia a recepcia mediálnych obsahov predstavujú dva vzájomne sa doplňujúce aspekty jedného komunikačného procesu. Mediálne publikum správy dekóduje a interpretuje, pričom tento proces odzrkadľuje spôsob, akým ich autori pôvodne zakódovali a vytvorili. Ako uvádza mediálny teoretik Benjamin Thevenin, tvorivá činnosť producentov médií sa odráža v interpretačných postupoch publika. Hoci produkcia a recepcia stoja na opačných póloch komunikačného okruhu, zostávajú vzájomne podmienené a navzájom neoddeliteľne prepojené.[21] Autor teórie kódovania a dekódovania Stuart Hall vo svojom výskume procesov tvorby významu upozorňuje, že hoci tradičné modely „priamych účinkov" identifikujú základné prvky komunikácie (odosielateľ, správa, kanál, príjemca), zároveň predpokladajú lineárny a neprerušený prenos významu. Tým zanedbávajú sprostredkujúce faktory, ktoré ovplyvňujú, ako sa význam formuje a transformuje medzi producentmi, mediálnymi textami a publikom. S. Hall preto v eseji *Kódovanie/dekódovanie*[22] zdôrazňuje dvojstupňovosť procesu tvorby významu: najprv tvorcovia médií „kódujú" správy pomocou jazyka, žánrových a technologických konvencií zvoleného média, a následne mediálni príjemcovia tieto správy „dekódujú" – teda interpretujú – na základe vlastnej sociálnej skúsenosti, kultúrnych noriem a kontextu recepcie. S. Hall tiež konštatuje, že žiadna mediálna správa nemôže vyvolať účinky (nech už ich definujeme akokoľvek), naplniť určitú potrebu či byť adekvátne „použitá", pokiaľ ju recipient najprv nevníma ako zmysluplný diskurz a nepodrobí ju interpretácii. Až dekódované významy sú tým, čo reálne

---

18 MCFARLANE, Angela: Communicating Meaning – Reading and Writing in a Multimedia World. In GAMBLE, Nikki et al.: *ICT and Literacy : Information and Communications Technology, Media, Reading, and Writing*. London : Bloomsbury Publishing, 2001, s. 19.

19 POTTER, James W.: *Theory of Media Literacy : A Cognitive Approach*. Thousand Oaks : SAGE Publications, Inc., 2004, s. 126 – 127.

20 AUFDERHEIDE, Patricia: Media literacy: from a report of the national leadership Conference on media literacy. In KUBEY, Robert (Ed.): *Media literacy in the Information age: current perspectives.* New Brunswick : Transaction Publishers, 2001, s. 79.

21 THEVENIN, Benjamin: *Making Media Matter : Critical Literacy, Popular Culture, and Creative Production*. New York : Taylor & Francis Group, 2022, s. 56.

22 Z anglického *Encoding/decoding*.

pôsobí na recipientov: ovplyvňujú, pobádajú, zabávajú, poučujú alebo presviedčajú.[23] S. Hall tiež popisuje tri možné pozície pri dekódovaní. Keďže každý mediálny text je zakódovaný v rámci konkrétnych kultúrnych kódov, publikum ho môže dekódovať dominujúcim, vyjednávaným či opozičným spôsobom. Opäť tým poukazuje na aktívnu úlohu publika pri tvorbe významu textu.[24] Interpretačná kompetencia tak nie je iba schopnosťou porozumieť zamýšľanému významu, ale aj schopnosťou uvedomene prekonfigurovať význam v závislosti od vedomostí, skúseností a hodnotového nastavenia príjemcu. Mediálna gramotnosť preto nepredpokladá jednotný výsledok interpretácie, ale jej reflexívnosť a kritickosť. Na polysémiu v súvislosti s interpretáciou poukazuje aj mediálny teoretik Benjamin Thevenin. Interpretačná kompetencia podľa neho musí zohľadňovať možnosť (alebo nevyhnutnosť) viacerých významov tej istej správy, čo je dôležité, keďže mediálne publikum je rozsiahle a rôznorodé.[25]

Tieto prístupy ukazujú, že mediálna gramotnosť nie je len o prijímaní správ, ale zahŕňa reflexívny a kritický prístup k tvorbe významov, vrátane schopnosti zvládať polysémiu mediálnych obsahov.

Interpretačná kompetencia v digitálnom a multimodálnom prostredí

Ako sme už naznačili, v digitálnom mediálnom prostredí sa interpretácia obsahov stáva nielen otázkou ich porozumenia, ale aj kritického hodnotenia: identifikácie zdrojov, zohľadnenia kontextu produkcie a distribúcie, rozpoznávania ideologických či ekonomických zámerov, overovania faktov a zvažovania etických, kultúrnych a spoločenských dôsledkov mediálnych obsahov. Ako uvádza editorka Grace Veach v úvode príručky informačnej gramotnosti *Teaching Information Literacy and Writing Studies*, v digitálnom veku interpretácia presahuje čítanie a stáva sa rétorickou zručnosťou zameranou na kritické hodnotenie informácií.[26]

Aj výskumníci Kathy A. Mills, Len Unsworth a Laura Scholes konštatujú, že interpretácia si dnes vyžaduje komplexnejší prístup, pretože význam textov je čoraz častejšie multimodálny.[27] Ako príklad uvádzajú infografiky vo vedeckých textoch – ich pochopenie si vyžaduje sofistikované čítanie, ktoré zahŕňa neustále prepájanie viacerých vizuálnych reprezentácií s doplnkovými slovnými informáciami, často bez tradičného hlavného textu.[28] Tento typ komplexného multimodálneho čítania je zručnosť potrebná aj pri infografikách používaných vo verejných informačných a vzdelávacích kampaniach či mediálnych obsahoch.

---

[23] HALL, Stuart: *Encoding and decoding in the television discourse*. Birmingham : University of Birmingham, 1973, s. 3. [online]. Dostupné na internete: <https://epapers.bham.ac.uk//id/eprint/2962/1/Hall%2C_1973%2C_Encoding_and_Decoding_in_the_Television_Discourse.pdf>. [cit. 2025-11-24].

[24] HALL, Stuart: Encoding/decoding. In HALL, Stuart – HOBSON, Dorothy – LOVE, Andrew – WILLIS, Paul (Eds.): *Culture, media, language.* London : Hutchinson, 1980, s. 130 – 135.

[25] THEVENIN, Benjamin: *Making Media Matter : Critical Literacy, Popular Culture, and Creative Production*. New York : Taylor & Francis Group, 2022, s. 57.

[26] VEACH, Grace (Ed.): *Teaching Information Literacy and Writing Studies : Volume 2, Upper-Level and Graduate Courses*. West Lafayette : Purdue University Press, 2019, s. 13.

[27] MILLS, Kathy A. – UNSWORTH, Len – SCHOLES, Laura: *Literacy for Digital Futures : Mind, Body, Text*. New York, London : Routledge Taylor & Francis Group, 2022, s. 4.

[28] Tamže, s. 153.

Na potrebu rozširovania významu tradičného čítania upozorňuje aj odborníčka na integráciu digitálnych médií do vyučovania Julie Coiro – podľa nej sa v súčasnej digitálnej dobe nesprávne redukuje na ekvivalent čítania tlačeného textu na obrazovke. Autorka argumentuje, že s nástupom internetu, hypertextov, rôznych multimediálnych a interaktívnych foriem textu sa čítanie stáva oveľa komplexnejším fenoménom a je podľa nej nutné definovať širší pojem, ktorý zachytí túto rozmanitosť.[29] Ani podľa nej by vyučovanie a hodnotenie gramotnosti nemali byť limitované len na tradičné, papierové texty, ale mali by reflektovať rozmanitosť textových foriem (webové stránky, multimediálne dokumenty, hypertext, multimodálne obsahy). To znamená, že mediálna gramotnosť zahŕňa nielen schopnosť čítať (teda dekódovať text), ale aj schopnosť orientovať sa v digitálnych formátoch, vyberať, hodnotiť, interpretovať a kriticky spracovávať informácie v rozličných médiách a kontextoch. Julie Coiro navrhuje heuristiku, ktorá systematicky usporadúva, označuje a definuje množinu rôznorodých pojmov, konceptov a praktík, ktoré charakterizujú spektrum skúseností s digitálnym čítaním.[30] Digitálne čítanie si vyžaduje rozvinuté epistemické myslenie, ktoré umožňuje kriticky spochybňovať, hodnotiť a posudzovať dôveryhodnosť zdrojov informácií.

Ako uvádza literatúra, interpretačné akty pozostávajú z:
a) vyhodnocovania a analýzy: mediálna gramotnosť podľa Patricie Aufderheide zahŕňa schopnosť analyzovať a hodnotiť mediálne texty na základe kritického myslenia, posudzujúc ich kvalitu, pravdivosť a spoľahlivosť[31];
b) transdukcie: v multimodálnych médiách sa významy vytvárajú prostredníctvom kombinácie rôznych výrazových prostriedkov – textu, obrazu, zvuku, pohybu či interakcie. Kathy A. Mills, Len Unsworth a Laura Scholes označujú proces prepájania týchto foriem reprezentácie ako transdukciu, pri ktorej sa nevyhnutne menia významové akcenty – niektoré aspekty informácie sú zvýraznené, iné potlačené. Keďže každý semiotický systém má svoje špecifické možnosti reprezentácie, úplné porozumenie možno dosiahnuť až multimodálne, prostredníctvom koordinácie viacerých druhov znakov[32];
c) kritických otázok: interpretačná kompetencia je posilnená používaním kritických otázok na analýzu mediálnych obsahov. Príklad takýchto otázok uvádza výskumník digitálnych médií Chris M. Worsnop v učebných textoch o dosahovaní mediálnej gramotnosti prostredníctvom kritického myslenia: *Kto správu vytvoril? Aké kreatívne techniky boli použité? Ako môžu rôzni ľudia správu interpretovať rôznymi spôsobmi? Ktoré informácie sú vynechané? Prečo správa vznikla?*[33]

---

29 COIRO, Julie: Toward a Multifaceted Heuristic of Digital Reading to Inform Assessment, Research, Practice, and Policy. In *Reading Research Quarterly*, 2020, roč. 56, č. 2, s. 1 – 2. [online]. Dostupné na internete: <https://ila.onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1002/rrq.302>. [cit. 2025-11-24].

30 Tamže, s. 17 – 18.

31 AUFDERHEIDE, Patricia: Media literacy: from a report of the national leadership Conference on media literacy. In KUBEY, Robert (Ed.): *Media literacy in the Information age: current perspectives.* New Brunswick : Transaction Publishers, 2001, s. 79.

32 MILLS, Kathy A. – UNSWORTH, Len – SCHOLES, Laura: *Literacy for Digital Futures : Mind, Body, Text*. New York, London : Routledge Taylor & Francis Group, 2022, s. 231.

33 WORSNOP, Chris M.: *Media Literacy Through Critical Thinking. Teaching Materials.* Washington : NW Center for Excellence in Media Literacy, 2004, s. 4. [online]. Dostupné na internete: <https://depts.washington.edu/nwmedia/sections/nw_center/curriculum_docs/teach_combine.pdf>. [cit. 2025-11-24].

Skupina akademikov z New London Group považuje všetku semiotickú aktivitu pri vytváraní alebo interpretácii významu za „dizajn". Tento proces zahŕňa tri prvky:

1. **dostupné dizajny (Available Designs):** zložky rôznych semiotických systémov (ako sú obrazy, gestá, hovorený a písaný jazyk);
2. **dizajnovanie (Designing):** akt samotnej tvorby alebo interpretácie;
3. **redizajnovanie (The Redesigned):** výsledok, ktorý sa stáva novým významom.[34]

V kontexte mediálnej gramotnosti a interpretačnej kompetencie to znamená, že tvorba a interpretácia mediálnych obsahov nie sú mechanické, ale aktívne a reflexívne procesy, ktoré formujú ako obsah, tak aj osoby, ktoré ho vytvárajú alebo dekódujú. Autori zároveň zdôrazňujú, že pre rozvoj interpretačnej kompetencie v digitálnom prostredí je nevyhnutné disponovať metajazykom – teda systémom pojmov a nástrojov, ktoré umožňujú opisovať spôsoby tvorby významu a ich vzájomné pôsobenie v multimodálnych textoch.[35] Kathy A. Mills, Len Unsworth a Laura Scholes konštatujú, že rozvoj metasemiotickej kompetencie presahujúcej rámec čisto jazykových systémov predstavuje kľúčový prvok mediálnej gramotnosti. Umožňuje totiž kriticky porozumieť tomu, ako sa významy konštruujú v multimodálnych reprezentáciách – najmä v rôznych formách vyjadrenia, ako sú zvuk, pohyb, dotyk, čuch, chuť, gesto, obraz či verbálny jazyk.[36]

Odborníčka na digitálnu a mediálnu gramotnosť Grace Veach zdôrazňuje v súvislosti s mediálnou gramotnosťou rétorické a kontextuálne čítanie. To podľa nej predstavuje dôležité prepojenie medzi mediálnou gramotnosťou a písaním ako formou interpretačnej kompetencie, najmä v akademickom prostredí. Dôraz sa kladie na schopnosť čitateľa nielen porozumieť obsahu zdrojov, ale aj reflektovať ich funkciu v rámci argumentačného konštruktu. Príkladom je model BEAM (Background, Exhibit, Argument, Method), ktorý zdroje neklasifikuje podľa tematickej príbuznosti, ale podľa ich rétorického účelu v texte – či poskytujú kontext, slúžia ako dôkazový materiál, podporujú argumentáciu alebo sprostredkujú metodologický rámec. Takéto čítanie vedie k hlbšiemu porozumeniu toho, ako sú informácie selektované, interpretované a začleňované do tvorby poznania.[37]

Súčasné poznanie tak naznačuje, že interpretačná kompetencia predstavuje dynamický, neustále sa rozvíjajúci súbor sociálnych, kognitívnych, semiotických a materiálnych praktík, ktoré umožňujú dekódovanie a vytváranie významov v multimodálnom prostredí.

Záver

Na základe skúmaných teoretických poznatkov možno konštatovať, že mediálna gramotnosť a interpretačná kompetencia netvoria dva oddelené fenomény, ale vzájomne podmienené

---

[34] THE NEW LONDON GROUP: A Pedagogy of Multiliteracies: Designing Social Futures. In *Harvard Educational Review*, 1996, roč. 66, č. 1, s. 74 – 77. [online]. Dostupné na internete: <https://doi.org/10.17763/haer.66.1.17370n67v22j160u>. [cit. 2025-11-24].

[35] THE NEW LONDON GROUP: A Pedagogy of Multiliteracies: Designing Social Futures. In *Harvard Educational Review*, 1996, roč. 66, č. 1, s. 77. [online]. Dostupné na internete: <https://doi.org/10.17763/haer.66.1.17370n67v22j160u>. [cit. 2025-11-24].

[36] MILLS, Kathy A. – UNSWORTH, Len – SCHOLES, Laura: *Literacy for Digital Futures : Mind, Body, Text*. New York, London : Routledge Taylor & Francis Group, 2022, s. 168

[37] VEACH, Grace (Ed.): *Teaching Information Literacy and Writing Studies : Volume 2, Upper-Level and Graduate Courses*. West Lafayette : Purdue University Press, 2019, s. 13.

a recipročné dimenzie mediálnej participácie. Mediálna gramotnosť zahŕňa spektrum kompetencií nevyhnutných na orientáciu v mediálnom prostredí, jeho reflexiu a aktívne zapojenie do procesu tvorby. Interpretačná rovina pritom tvorí jej jadro – ide o proces dekódovania, hodnotenia a konštruovania významov. V digitálnom a multimodálnom kontexte sa interpretácia zásadne rozširuje: prekračuje rámec písaného textu a zahŕňa vizuálne, auditívne, priestorové či interaktívne formy, čo kladie zvýšené nároky na metajazyk i kognitívne schopnosti príjemcu.

Kritický a epistemický rozmer interpretácie zároveň premieňa mediálnu gramotnosť na nástroj demokratickej a občiansky zodpovednej účasti v spoločnosti. Takto definovaný teoretický rámec poskytuje základ na analýzu procesov mediálneho prijímania, tvorby i participácie v podmienkach digitálnej kultúry.

Mediálna gramotnosť tak nespočíva iba v technickej alebo funkčnej orientácii v médiách. Jej integrálnou súčasťou je schopnosť identifikovať používané semiotické zdroje, analyzovať ich účinok, chápať ich sociálne ukotvenie a kriticky reflektovať vzťah medzi reprezentáciou a realitou. Interpretačná kompetencia sa v tomto kontexte ukazuje ako jeden zo základných predpokladov mediálnej odolnosti, keďže nadväzuje na viacero teoretických línií zdôrazňujúcich aktívnu úlohu recipienta pri formovaní významu. Chápanie mediálnej gramotnosti podľa J. W. Pottera ako súboru kognitívnych operácií umožňujúcich selekciu, porovnávanie a hodnotenie mediálnych prvkov implikuje, že manipulácia je účinná najmä tam, kde tieto operácie zlyhávajú alebo sú nahradené automatizovaným prijímaním významov. Hallova koncepcia kódovania a dekódovania ukazuje, že mediálne texty sú vždy zakotvené v dominantných významových rámcoch, ktoré môžu stabilizovať ideologické predpoklady a usmerňovať preferované čítania. Odolnosť voči takémuto usmerňovaniu preto nespočíva v „správnom" dekódovaní, ale v schopnosti reflektovať samotné podmienky produkcie významu a uvedomiť si jeho podmienenosť. Theveninova reflexia polysémie a tvorivého potenciálu interpretácie tento argument ďalej rozvíja: ak význam nevzniká automaticky, ale prostredníctvom interpretačnej aktivity, potom práve kritická práca s významom vytvára priestor na spochybnenie manipulatívnych stratégií, ktoré sa usilujú zužovať pole možných interpretácií. Interpretačná kompetencia tak vystupuje ako kľúčový sprostredkujúci článok medzi mediálnou gramotnosťou a demokratickou odolnosťou – nie ako ochrana pred mediálnym vplyvom ako takým, ale ako schopnosť rozpoznať, kedy a akým spôsobom je význam formovaný s cieľom ovplyvniť vnímanie reality.

Vzťah medzi mediálnou gramotnosťou a interpretačnou kompetenciou je možné vnímať ako vzťah celku a jeho centrálnej funkcie: ak jednotlivec nedokáže významy adekvátne dekódovať, reflektovať a posúdiť, technická zručnosť nezaručuje odolnosť voči manipulácii ani kvalitnú mediálnu participáciu. Naopak, rozvinutá interpretačná kompetencia umožňuje aktívne, angažované a spoločensky zodpovedné mediálne správanie. Poskytuje nástroje na rozpoznávanie mocenských vzťahov v mediálnej produkcii, identifikáciu diskurzívnych rámcov, analýzu persuazívnych stratégií a odhaľovanie manipulačných techník.

Z uvedeného vyplýva, že interpretačná kompetencia nie je len jednou z mnohých zložiek mediálnej gramotnosti, ale jej konštitutívnym prvkom. Proces tvorby významu zahŕňa komplexné poznávacie, sociálne a semiotické operácie, ktoré sa v digitálnom prostredí ďalej diverzifikujú a prehlbujú. Vzťah medzi mediálnou gramotnosťou a interpretačnou kompetenciou je tak recipročný a dynamický: interpretácia sprostredkúva kritickú recepciu médií a zároveň je prostredníctvom mediálnej interakcie kontinuálne formovaná.

Interpretácia mediálnych textov sa preto stáva kľúčovým predpokladom nielen porozumenia obsahu, ale aj schopnosti identifikovať jeho ideologické, kultúrne a ekonomické implikácie – čo je nevyhnutné pre zodpovednú občiansku orientáciu v post-pravdovom informačnom prostredí.

Použitá literatúra a pramene

AUFDERHEIDE, Patricia – FIRESTONE, Charles M.: *Media literacy: A report of the national leadership conference on media literacy*. Queenstown : The Aspen Institute, 1993. 44 s. ISBN 0-89843-137-9. [online]. Dostupné na internete: <https://files.eric.ed.gov/fulltext/ED365294.pdf>. [cit. 2025-11-24].

AUFDERHEIDE, Patricia: Media literacy: from a report of the national leadership Conference on media literacy. In KUBEY, Robert (Ed.): *Media literacy in the Information age: current perspectives.* New Brunswick : Transaction Publishers, 2001, s. 79 – 86, ISBN 1-4128-2835-X.

BAKIČOVÁ, Hana – RUSS-MOHL, Stephan: *Žurnalistika: komplexní průvodce praktickou žurnalistikou.* Praha : Grada, 2005. 292 s. ISBN 80-247-0158-8.

COIRO, Julie: Toward a Multifaceted Heuristic of Digital Reading to Inform Assessment, Research, Practice, and Policy. In *Reading Research Quarterly*, 2020, roč. 56, č. 2, s. 1 – 23. [online]. Dostupné na internete: <https://ila.onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1002/rrq.302>. [cit. 2025-11-24].

DE ABREU, Belinha S.: *Teaching Media Literacy.* American Library Association, 2019. 264 s. ISBN 0-8389-1721-6.

GYÜRE, Klára: *Mediální výchova v kontextu infodemie a nových médií*. Olomouc : Univerzita Palackého v Olomouci, 2024. 210 s. ISBN 978-80-244-6449-7.

HALL, Stuart: *Encoding and decoding in the television discourse*. Birmingham : University of Birmingham, 1973. 20 s. [online]. Dostupné na internete: <https://epapers.bham.ac.uk//id/eprint/2962/1/Hall%2C_1973%2C_Encoding_and_Decoding_in_the_Television_Discourse.pdf>. [cit. 2025-11-24].

HALL, Stuart: Encoding/decoding. In HALL, Stuart – HOBSON, Dorothy – LOVE, Andrew – WILLIS, Paul (Eds.): *Culture, media, language.* London : Hutchinson, 1980, s. 128–138. ISBN 978-0-203-38118-2.

THE NEW LONDON GROUP: *A Pedagogy of Multiliteracies: Designing Social Futures. In Harvard Educational Review*, 1996, roč. 66, č. 1, s. 60 – 92. ISSN 0017-8055. [online]. Dostupné na internete: <https://doi.org/10.17763/haer.66.1.17370n67v22j160u>. [cit. 2025-11-24].

MACKEY, Thomas P. – JACOBSON, Trudi E.: Reframing Information Literacy as a Metaliteracy. In *College & Research Libraries*, 2011, roč. 72, č. 1, s. 62 – 78. ISSN 0010-0870.

MCFARLANE, Angela: Communicating Meaning – Reading and Writing in a Multimedia World. In GAMBLE, Nikki et al.: *ICT and Literacy : Information and Communications Technology, Media, Reading, and Writing*. London : Bloomsbury Publishing, 2001, s. 19 – 24. ISBN 0-8264-4810-0.

MILLS, Kathy A. – UNSWORTH, Len – SCHOLES, Laura: *Literacy for Digital Futures : Mind, Body, Text*. New York, London : Routledge Taylor & Francis Group, 2022. 255 s. ISBN 978-0-367-68394-8.

POTTER, James W.: *Theory of Media Literacy : A Cognitive Approach*. Thousand Oaks : SAGE Publications, Inc., 2004. 320 s. ISBN 0-7619-2952-5.

SILVERBLATT, Art. *Media Literacy: Keys to Interpreting Media Messages*. 2. vyd. Westport : Praeger, 2001. 447 s. ISBN 0-2759-6727-1.

THEVENIN, Benjamin: *Making Media Matter : Critical Literacy, Popular Culture, and Creative Production*. New York : Taylor & Francis Group, 2022. 259 s. ISBN 978-0-367-52434-0.

VEACH, Grace (Ed.): *Teaching Information Literacy and Writing Studies : Volume 2, Upper-Level and Graduate Courses*. West Lafayette : Purdue University Press, 2019. 289 s. ISBN 978-1-612-49547-7.

WORSNOP, Chris M.: *Media Literacy Through Critical Thinking. Teaching Materials.* Washington : NW Center for Excellence in Media Literacy, 2004. 60 s. [online]. Dostupné na internete: <https://depts.washington.edu/nwmedia/sections/nw_center/curriculum_docs/teach_combine.pdf>. [cit. 2025-11-24].

ZETTL, Herbert: Contextual Media Aesthetics as the Basis for Media Literacy. In *Journal of Communication*, 1998, roč. 48, č. 1, s. 81 – 95. ISSN 0021-9916.

Kontakt:
marcela.belianska@uniba.sk

Žánrové podoby humoru na Slovensku v offline ére

Genres of Humour in Slovakia during the Offline Era

Anna SÁMELOVÁ
Univerzita Komenského v Bratislave, Filozofická fakulta, Katedra žurnalistiky

Abstract
The study provides a systematic overview of folk and official humour genres in Slovakia through media outlets such as daily newspapers, radio, and television during the offline period. This period spans from the first Slovak-language periodicals published in the mid-19th century to the advent of the online era at the end of the 20th century. Methodologically, it mainly depends on comprehensive secondary research of all studies on the development of humour in Slovakia, published in the professional journal "Otázky žurnalistiky" (Journalism Issues) from its inception in 1959 to the present. This study aims to address a gap in the theory and history of Slovak journalism and media-mediated communication by providing a comprehensive description of the evolution of humour in Slovakia, with a focus on the humorous genres favoured by the regimes of the period and those popular with the public. It was found that humour mediated through all types of media in Slovakia utilised various genres, ranging from small items like glosses or folk jokes to feuilleton, satire, and culminating in long-format, politically sarcastic shows on radio and TV. From a temporal perspective, it was observed that the most popular humorous style preferred by the public was more or less open ridicule of existing political and social conditions in the country. The ridicule was direct and strong during the era of the democracies of the first Czechoslovak Republic, then it disappeared during the communist regime, and reappeared after the Velvet Revolution. The last decade of the 20th century was the golden age of Slovak media-mediated humour.

Keywords: humour, genres, periodicals, radio, television, Slovakia

Úvod

Médiami sprostredkovaný humor má na Slovensku tradíciu siahajúcu až do najstarších období modernej periodickej tlače vydávanej v slovenskom jazyku. Ľudový i oficiálny humor sa šírili v novinách, časopisoch, v rozhlase aj televízii. Rôznila sa však frekvencia, intenzita i povaha tohto humoru. Iný humor a inak sprostredkúvali slovenské médiá v habsburskej monarchii v meruôsmych rokoch, inak v demokracii medzivojnového obdobia, inak v rámci komunistického Československa, inak po Nežnej revolúcii (1989). Dnes sa médiami sprostredkovaný humor šíri na Slovensku predovšetkým online kanálmi a zdá sa, že aj žánrová pestrosť zostala prinajmenšom rovnako bohatá, ako bývala v 20. storočí. Na porovnanie foriem médiami sprostredkovaného humoru v offline a online médiách však na Slovensku absentuje výskum, ktorý by sa touto problematikou v minulosti zaoberal. Táto štúdia sa preto zameriava na systematický prehľad žánrov ľudového a oficiálneho humoru na Slovensku šíreného prostredníctvom tradičných médií, t. j. periodickej tlače, rozhlasového a televízneho vysielania v offline období od prvých

slovenských periodík vydávaných v polovici 19. storočia až po nástup online éry na konci 20. storočia. Metodologicky sa opiera najmä o komplexný sekundárny výskum všetkých štúdií o vývoji a dobovom statuse humoru na Slovensku, ktoré boli publikované v odbornom časopise *Otázky žurnalistiky* od jeho vzniku v roku 1959 až po súčasnosť. Cieľom tejto štúdie je vyplniť medzeru v teórii a dejinách slovenskej žurnalistiky a médiami sprostredkovanej komunikácie poskytnutím komplexného opisu vývoja humoru na Slovensku so zameraním na humoristické žánre akceptované režimami daného obdobia (oficiálny humor) aj tie, ktoré boli populárne medzi verejnosťou (ľudový humor).

Humor ľudový verzus humor oficiálny

Na Slovensku sa v ére pred internetom, t. j. offline ére, výrazne líšil humor šírený vo verejnom priestore – v literatúre, divadle, výtvarnom umení, médiách, verejných vystúpeniach komikov – tzv. oficiálny humor výchovnej a vzdelávacej povahy od humoru šíreného interpersonálnou interakciou v súkromnom priestore obyčajných ľudí – tzv. ľudový humor sexuálneho, náboženského aj politického charakteru.[1] Dôvody nachádzame najmä v dlhodobej hlbokej polarizácii obyvateľstva pozdĺž viacerých konfliktných (štiepnych) línií – z ktorých pretrvávajúco najvýraznejšími sú urbánna verzus rurálna kultúra, regionálne rozdiely medzi chudobným východom a prosperujúcejším západom krajiny vrátane jazykových, náboženských a hodnotových rozdielov, politický kozmopolitizmus vs. secesionizmus.[2]

Ľudový humor sa vo verejnom priestore (okrem krčiem, vidieckych zábav a masových mítingov časti politických subjektov s ich voličmi a sympatizantmi) pre svoju expresívnosť, vulgárnosť až agresívnosť naplno presadil až na sklonku 20. storočia a osobitne v online priestore, no občas dokázal byť napriek svojej pichľavosti aj láskavý a kultivovaný,[3] inokedy osobný, krutý, ponižujúci, urážajúci.[4] S oficiálnym humorom sa však na Slovensku stretávame od čias prvých literárnych diel napísaných v dobovej podobe slovenčiny Hugolínom Gavlovičom či Jozefom Ignácom Bajzom v 18. storočí. Obaja autori využívali **ostrú satiru** na kritiku spoločenských mravov a charakteristických neduhov slovenského ľudu, najmä alkoholizmus, oportunizmus, servilnosť, provinciálnosť, malomeštiactvo, zbabelosť atď. Bajza žánrovo využíval najčastejšie **epigram** a **grotesku**, napísal však aj **pamflet** (anonymne, no bolo zrejmé, že autorom je on). V 19. storočí sa k nim pridali publicisti romantizmu s ambíciou zjednotiť a skultivovať slovenský národ, ktorý v tom čase ani nehovoril jednotnou rečou (spisovná slovenčina bola kodifikovaná až v r. 1843). Dobová satira teda rozšírila pranier neduhov o tzv. maďarónstvo, t. j. vzdanie sa slovenstva a prijatie maďarstva (Slovensko bolo v tom čase súčasťou uhorskej časti habsburskej monarchie).

---

1 Pozri napr. TIMKO, Štefan: Špecifiká humoristickej tvorby na Slovensku a jej miesto v stredoeurópskom kontexte. In *Slavica Litteraria*, 2021, roč. 24, č. 1, s. 64 – 66.

2 Viac pozri napr. ŠTEFANČÍK, Radoslav – DULEBOVÁ, Irina: *Jazyk a politika : Jazyk politiky v konfliktnej štruktúre spoločnosti*. Bratislava : Ekonóm, 2017, s. 89 – 162 alebo TIMKO, Štefan: Špecifiká humoristickej tvorby na Slovensku a jej miesto v stredoeurópskom kontexte. In *Slavica Litteraria*, 2021, roč. 24, č. 1, s. 66 – 72.

3 Pozri napr. PÁCALT, Miroslav: *Veselé historky slovenské. Lidový humor. Příběhy spisovatelů a politiků. Dušan Porubský a jeho kamarádi*. Bratislava : Miroslav Pácalt vlastním nákladem v Bratislavě, 1932 alebo BYSTŘINA, Otakar: *Jak se naši škádlívají. Lidový humor*. Prostějov : Nakladatel J. F. Buček knihkupec, 1924.

4 Pozri napr. SALNER, Peter: *(Môj) židovský humor (židovský vtip ako faktor identity)*. Bratislava : Zing-Print, 2002.

V ďalšom texte sa však literárnym humorom vydaným knižne zaoberať nebudeme, sústredíme sa na médiami sprostredkované formy humoru v dennej tlači, rozhlase a televízii na území dnešného Slovenska.

Žánre humoru v slovenskej periodickej tlači

V slovenčine vychádzajúca tlač prvej polovice 19. storočia mávala vo svojich podtituloch zábavu (napr. časopisy *Hronka – Podtatranská zábawnice*, *Sokol – Časopis pre zábavu a poučenie*, *Orol – Časopis pre zábavu a poučenie* atď.), no prvoplánový humor nachádzame až v literárnej prílohe prvých slovenských politických novín (*Slovenskje Národňje Novini*) *Orol Tatránski*. Ten hneď v prvom ročníku počnúc č. 26 začal uverejňovať rubriku „**Anekdoti**“, v ktorej publikoval kultivované vtipy.[5] Špecializovaná humoristická tlač sa v slovenskom jazyku začala vydávať až v druhej polovici 19. storočia – *Černokňažník* (1861), *Ježibaba* (1871), *Rarášek* (1870), *Rarach* (1875) – všetky sa orientovali na **politický humor**, pretože kritika režimu v multinárodnostnej habsburskej monarchii bola menej nebezpečná, keď sa prezentovala v humoristických formátoch. Vychádzali aj viaceré rukopisné študentské zábavníky – *Psia noha*, *Slovák*, *Zore*, *Bubon*, *Včela*, *Sitno*, *Zvon*, *Budič*.[6] *Dennica – Ženský list pre poučenie a zábavu* rozšírila dobové žánre oficiálneho humoru o **satirické texty neútočného feminizmu** a **drobničky**.[7]

V 20. storočí sa oficiálny humor na Slovensku žánrovo spestril, jeho ostrosť, tematiku a intenzitu však poznamenali tri autoritárske režimy (klérofašistický 1939 – 1945, komunistický 1948 – 1989, mečiaristický 1992 – 1998). V 30. rokoch 20. storočia sa žánrovo rozvíjal najmä **fejtón** ako nástroj boja proti spiatočníctvu, sociálnemu násiliu a nespravodlivosti, kultúrnym stereotypom, umeleckým podvrhom atď., „raz ostro, útočne, bezohľadne, inokedy ohľaduplne, uspokojujúc sa s vyvolaním úsmevu na tvári čitateľa“.[8] *Slovenské Zvesti* (1936 – 1938) však publikovali kritické uštipačné postrehy aj v **satirických reportážach** z vysokej politiky o sociálnej situácii slovenských robotníkov v mestách a roľníkov vo vidieckych oblastiach. Od prvého čísla tiež sporadicky prinášali politický humor v podobe **karikatúr.**

V krátkom období riadenej demokracie po 2. sv. vojne (1945 – 1948) sa v slovenskej tlači liberálneho Československa ustálili ako hlavné črty fejtónu: kritickosť, zápalistosť, zásadovosť a nekompromisnosť voči spoločenským nedostatkom. Humoristický štýl ostrých satirických fejtónov publikovaných o. i. v *Národnej obrode* spestrovali navyše aj **ľudové porekadlá**. Bol to typ fejtónu, ktorý učil ľudí myslieť, no kult osobnosti J. V. Stalina spôsobil krízu fejtónu a jeho postupné vytratenie sa zo slovenských médií v 50. rokoch 20. storočia. Najlepší fejtonisti tých čias prestali publikovať v dennej tlači a stiahli sa do bezpečnejšieho umeleckého ústrania literatúry.[9] Ešte aj na sklonku komunistického režimu v Československu, t. j. na konci 80. rokov 20. storočia,

---

5 *OROL TATRÁNSKI*, 1846, roč. 1, č. 26, utorok d. 7 Dubna 1846, s. 207.

6 GLADIŠ, Marián: *Prvé slovenské ženské časopisy: Dennica, Živena, Slovenská žena (1898 – 1923)*. Košice : Vydavateľstvo Šafárik Press, 2021, s. 14.

7 Tamže, s. 47 – 49.

8 KADNÁR, Emil: Premeny fejtónu. In *Otázky žurnalistiky*, 1985, roč. 28, č. 4, s. 6.

9 VEREŠ, Juraj: Poznámky o jazyku a štýle slovenského fejtónu. In *Otázky novinárstva. Sborník prác z dejín a teórie 1959*, s. 297 – 316. Martin : Matica slovenská pre Novinársky študijný ústav v Bratislave, 1960.

adresný a dokumentárny **publicistický humor** na Slovensku chýbal, presadil sa iba zovšeobecňujúci a typizujúci **umelecký fejtón**.[10]

Slovenský fejtón 20. storočia sa vyskytoval v troch hlavných podobách: humoristickej, satirickej a sarkastickej. Slovenská žánrológia ich zadefinovala nasledovne: **Humoristický fejtón** sa len dobromyseľne vysmieva z ľudských slabostí, nedostatkov, nedokonalosti. Kritika je v ňom ohľaduplná, nebolí, kritizovaná osoba je vcelku pozitívna. **Satirický fejtón** už neberie ohľad na objekt svojej kritiky. Odhaľuje a pranieruje vážne nedostatky, u kritizovanej osoby prevládajú negatívne vlastnosti. **Sarkastický fejtón** je osobitne ostrý, používa sa výlučne voči politickým nepriateľom, pretože má za cieľ ich morálne a politicky zničiť.[11] Netradičnú formu fejtónu zaviedol v slovenských pomeroch tandem intelektuálnych humoristov – Milan Lasica a Július Satinský. Svoju sofistikovanú kritiku pomerov v Československu v druhej polovici 20. storočia založili na **parodovaní situácie vo forme fejtónu-rozhovoru**.[12] Popri fejtóne sa v dennej tlači pravidelne vyskytovali **črty** a **besednice**.[13]

Neodmysliteľnou súčasťou slovenských periodík 2. polovice 20. storočia bola podniková tlač[14] a tlač okresná (od r. 1959). Aj tam sa vyskytoval dobový humor a satira v podobe viacerých žánrov. Najmä satirického fejtónu a besednice. Na rozdiel od ústrednej tlače sa však okresná (lokálna) tlač nedokázala vysporiadať s kultom osobnosti a zotrvala v bezpečnej forme kritiky a výsmechu, t. j. sú v nej prítomné len prvky nesmelej komunálnej kritiky, alebo kritiky odvolávajúcej sa na predchádzajúce rozhodnutia autorít, napr. výroky súdov, kontrolných orgánov a pod.[15], a to tak z hľadiska výberu tém[16], ako aj jazykového štýlu[17] a využívania umeleckých obrazov[18]. **Glosy**, **aforizmy**, **epigramy** sa v okresnej tlači vyskytovali len sporadicky, pričom ich spoločným menovateľom, obsahovým i tematickým, boli „drobné občianske starosti“.[19]

Osobitnú kategóriu humoru a zábavy sprostredkovaných periodickou tlačou bol v 2. polovici 20. storočia slovenský multižánrový humoristicko-satirický týždenník *Roháč* (1948 – 1991), v ktorom popri významných slovných humoristoch, aforistoch a glosátoroch pôsobili aj prví slovenskí karikaturisti a komiksoví autori, napr. Viktor Kubal, Božena Plocháňová, Andrej Mišanek, Milan Vavro, Peter Gossányi, Fedor Vico, Ľubomír Kotrha atď. Na stránkach *Roháča* čitatelia pravidelne nachádzali humor a satiru v obrazovej i textovej podobe – **karikatúry**, **komiksy**, **aforizmy**, **epigramy**, **fejtóny**, **humoresky** a rôzne **drobničky** oficiálneho komunálneho humoru.

---

10 KADNÁR, Emil: Zábavnica vo svetle teórie a praxe. In *Otázky žurnalistiky*, 1987, roč. 30, č. 4, s. 32.

11 KADNÁR, Emil: Premeny fejtónu. In *Otázky žurnalistiky*, 1985, roč. 28, č. 4, s. 9.

12 Tamže, s. 12.

13 VEREŠ, Juraj: Poznámky o jazyku a štýle slovenského fejtónu. In *Otázky novinárstva. Sborník prác z dejín a teórie 1959*, s. 297 – 316. Martin : Matica slovenská pre Novinársky študijný ústav v Bratislave, 1960, s. 306.

14 Pozri napr. MAJCHRÁK, Andrej: Niekoľko poznámok k otázke novinárskych žánrov v závodných časopisoch. In *Otázky novinárstva 1961: štúdie, články k problémom dejín, teórie tlače, rozhlasu, televízie, filmovej publicistiky*. Martin : Matica slovenská pre Novinársky študijný ústav v Bratislave, 1962, s. 236 – 237.

15 KATANČIČ, Alo: O krátkych satirických žánroch a útvaroch v okresnej tlači. In *Otázky žurnalistiky 1964: štúdie, články k problémom dejín a teórie tlače, rozhlasu a televízie*, s. 7 – 48. Martin : Matica slovenská pre Novinársky študijný ústav v Bratislave, 1964, s. 267.

16 Tamže, s. 268.

17 Tamže, s. 269 – 270.

18 Tamže, s. 269.

19 Tamže, s. 270.

Najspornejším žánrom umeleckej publicistiky v slovenských pomeroch 20. storočia bola **zábavnica** (causerie), čiže vtipný, zábavný a nenútený rozhovor autora-kózera s publikom.[20] V dennej tlači uverejňovala od r. 1980 zábavnice *Pravda*, v 90. rokoch 20. storočia sa presadili rozhlasové a televízne „kózerky" komika Rasťa Piška. Publikum si zábavnicu často zamieňa s inými žánrami, akými sú napr. stĺpček, úvaha či besednica. Zábavnica je ako žáner zaujímavá osobitne tým, že vytvára most medzi produkciou oficiálneho a ľudového humoru v slovenských podmienkach. Slovenská žánrológia si tento potenciál zábavnice uvedomila ešte v ére komunizmu, keďže viaceré encyklopédie a literárne slovníky odvodzujú pôvod zábavnice z anglického *to chat*, čo vo voľnom slovenskom preklade znamená o. i. tárať, trepať, trkotať, skrátka „tliachať". „A možno ten ‚tlach' [...] pomôže pozviechať sa tomuto žánru, pretože nájde obľubu nielen u autorov, ale aj čitateľov. Môže ‚poľudštiť' a odľahčiť vážnu tvár našich novín a časopisov (ale i rozhlasu)."[21] Toto Kadnárovo tvrdenie sa ukázalo ako pravdivé už v nasledujúcej dekáde 90. rokov 20. storočia, ktorá otvorila takpovediac zlatú éru slovenského oficiálneho humoru. Zábavnica sa stala vítaným žánrom najmä v rozhlasovom a televíznom vysielaní ako súčasť väčších programových celkov.

Žánre humoru v rozhlasovom vysielaní na Slovensku

Prvý rozhlasový zábavník v Československu (vo vtedajšej terminológii rozhlasový magazín) vznikol v bratislavskom štúdiu Československého rozhlasu. Volal sa *Horizonty* – s podtitulom „zábavný mesačník slova a hudby". Vysielal sa každú poslednú sobotu v mesiaci od mája 1957 do októbra 1959 (spolu 30 vydaní). Dôvodom jeho vzniku bola potreba vytvoriť sobotňajší celovečerný program zameraný najmä na mestského poslucháča. Išlo o multižánrový magazín. Každé vydanie obsahovalo **úvodný fejtón** na aktuálnu tému; **humoresku** – monológ[22]; **scénku**; **satiru** k práci miestnej samosprávy[23]; prvky humoru a satiry nachádzali aj „v útvaroch celkom netradičných, napríklad, v rozhovoroch, reportážach, informáciách a podobne."[24] Na vidieckeho poslucháča sa orientoval zábavník *Hosť do vášho domu* s pravidelnými rubrikami viacerých humoristických žánrov ako malé pásmo satiry zložené z **rozhlasových miniatúr** (drobničiek); **humoreska, monológ, scénka** s aktuálnym zameraním na dedinu[25]; **satira** zo života poľnohospodárov.[26] Aj tento zábavník sa vysielal raz mesačne – od marca do augusta 1959 (spolu 6 relácií). Na tomto mieste treba poznamenať, že hoci *Hosť do vášho domu* bola prvá oficiálna humoristická relácia orientovaná na vidiecke publikum, košické štúdio (vtedy košická odbočka Radiojournalu) vysielalo osvetovo zamerané humoristické scénky z dedinského prostredia, písané v šarišskom dialekte už v roku 1928.[27]

---

20 KADNÁR, Emil: Zábavnica vo svetle teórie a praxe. In *Otázky žurnalistiky*, 1987, roč. 30, č. 4, s. 32.

21 Tamže, s. 36.

22 LESŇÁK, Rudolf: Rozhlasové magazíny bratislavského štúdia. In *Otázky novinárstva 1961: štúdie, články k problémom dejín, teórie tlače, rozhlasu, televízie, filmovej publicistiky*, s. 145 – 164. Martin : Matica slovenská pre Novinársky študijný ústav v Bratislave, 1962, s. 148.

23 Tamže, s. 153.

24 Tamže, s. 156.

25 Tamže, s. 149 – 150.

26 Tamže, s. 153.

27 DRAXLER, Vladimír: *Príspevky k dejinám rozhlasu II*. Bratislava : Metodicko-výskumný kabinet Čs. rozhlasu v Bratislave, 1978, s. 31.

Tretí rozhlasový zábavník bratislavského štúdia, *Domov a Svet* vypĺňal humorom a satirou nedeľňajšie predpoludnia od júna do septembra 1959 (spolu 16 vydaní). Každé vydanie relácie otváral **úvodný veršovaný fejtón** k udalostiam uplynulého týždňa a následná **humoreska** alebo **scénka**.[28]

Súhrnne možno konštatovať, že v prvých rozhlasových magazínoch vysielaných na Slovensku sa na tvorbu humoru a zábavy využívali mnohé žánre. Okrem fejtónov a humoresiek to boli aj **list**, **rozprávanie**, **komentár**, **beseda**, **reportáž**, **poézia**, **veršovaný fejtón**, **črta**, **poviedka**, **humoreska**, **scénka**, rozhlasové miniatúry (drobničky), t. j. **satiricky pointované správičky**, **anekdoty**, **citáty**, **humoristický lexikón**, **poradňa** a pod.[29] Treba však dodať, že tieto kratučké útvary najčastejšie ironizovali západný svet, a nie vnútroštátne pomery vo vtedajšom Československu.[30] Po zániku priekopníckych humoristických relácií v rozhlase buď pre ich obnovu (*Horizonty* vystriedal magazín *Náš mesačník*), alebo pre ich nerentabilnosť (*Hosť do vášho domu*) sa mnohé prvky humoru, ktoré využívali, preniesli do nových magazínov – *Nedeľná príloha* alebo *Zore*.[31] Zrod prvých troch rozhlasových zábavníkov, osobitne magazínu *Horizonty*, však našiel priamy odraz aj v televíznej zábavnej tvorbe z bratislavského štúdia v podobe mesačníka *Kaleidoskopy*.[32]

V 60. rokoch 20. stor. už na Slovensku vysielala aj televízia. V tom čase sa v Československu presadilo zábavno-výchovné vnímanie humoru. Satiru to vynieslo do nadstranícketho postavenia spoločenskej opozície, kde satirik stojí nad spoločnosťou v role „obžalobcu i sudcu v jednej osobe“[33]. V tomto období prichádza so svojím zábavníkom košické rozhlasové štúdio: *Maratón* (niekedy sa píše aj *Ma-ra-tóóón*, podľa slabikovaného názvu relácie v jej zvučke) bol mimoriadne populárny. Vysielal sa ako sobotník od roku 1966 do roku 1991 a v období 1994 – 2008 sa relácia reprízovala ako nedeľník na prvom vysielacom okruhu Slovenského rozhlasu. Po úmrtí jedného z dvojice protagonistov, Petra Gaža (druhým bol Ján Kado), relácia zanikla. Nemenej populárnym zábavníkom z banskobystrického rozhlasového štúdia bola v 60. rokoch 20. stor. **hudobno-slovná revue** s pôvodným názvom *Po sobote o robote*, neskôr *Podvečerník* a od r. 1963 *Sobotník* – vysiela sa dodnes ako mesačník **scénok láskavej paródie**. Od roka 1969 vysielalo banskobystrické štúdio na národnom okruhu aj zábavnú reláciu *Rádiovíkend*.[34] Bratislavské štúdio v tom čase prinášalo zábavník s názvom *Panoráma* (protagonisti Peter Hrnčiar, František Dibarbora), ktorý v roku 1976 nahradila nová zábavná relácia *Variácie* (protagonisti Peter Guldan, Stano Štepka, Milan Markovič).

Počas normalizácie v 70. rokoch 20. storočia (po invázii vojsk Varšavskej zmluvy do Československa v auguste 1968) sa v rozhlase vyskytovala satira výlučne v zábavných programoch, z programov žurnalistických sa vytratila.[35] Z rozhlasových žánrov sa uplatnila najčastejšie **komédia (veselohra)**, **scénka** a **skeč**, na Silvestra **estráda**. Skeče sa pre svoju hutnosť a krátkosť využívali

---

28 Tamže, s. 150 – 151.

29 LESŇÁK, Rudolf: Rozhlasové magazíny bratislavského štúdia. In *Otázky novinárstva 1961: štúdie, články k problémom dejín, teórie tlače, rozhlasu, televízie, filmovej publicistiky*, s. 145 – 164. Martin : Matica slovenská pre Novinársky študijný ústav v Bratislave, s. 156.

30 Tamže, s. 156.

31 Tamže, s. 164.

32 Tamže, s. 148.

33 SLOVÁK, Leopold: Satira v rozhlase. In *Otázky žurnalistiky*, 1977, roč. 20, č. 1, s. 10.

34 DRAXLER, Vladimír: *Príspevky k dejinám rozhlasu 8*. Bratislava : Odbor mediálneho výskumu Slovenského rozhlasu, 2003, s. 115.

35 SLOVÁK, Leopold: Satira v rozhlase. In *Otázky žurnalistiky*, 1977, roč. 20, č. 1, s. 11.

nielen v rámci humoristických montáží, ale aj ako samostatne programované relácie.[36] Žánrová pestrosť i ponuka zábavných relácií sa ale v rozhlasovom vysielaní zábavy v 70. rokoch rozšírila. Humor a satiru nachádzame v rozhlasových pásmach, kabaretoch a montážach (t. j. magazínoch, kaleidoskopoch, mozaikách, žurnáloch, revue, prehľadoch a iných zložených rozhlasových reláciách) v žánrových podobách, ako sú komédia (veselohra), scénka, **fejtón**, **glosa**, **humoristicko-satirická reportáž**, **humoreska**, **aforizmus**, **epigram**, **burleska** (žartovná epická báseň – zobrazuje vznešenú tému parodickým spôsobom), **anekdota**, **pamflet**, **bájka**, **paródia** v improvizovaných hereckých imitáciách alebo v estrádnych pesničkách, v **kupletoch**. Pri ľudových rozprávačoch alebo pri programoch ústneho a ľudového humoru sa často vyskytovali **porekadlá** a **príslovia**, **žart**, **fígeľ**, **vtip**, **ľudové rozprávanie**, **klapancie**, **vyčítanky**, **lapálie**, **kapric**.[37]

Zlatý vek rozhlasovej zábavy nastal na prelome 80. a 90. rokov 20. storočia po páde komunistického režimu (Nežná revolúcia, 1989). Vstupenky na verejné nahrávky na rozhlasové zábavníky boli veľmi žiadané, údajne v tom čase slúžili „ako úplatky“[38]. Okrem už spomínaných populárnych humoristických sobotníkov z košického (*Maratón*) a banskobystrického (*Sobotník*) štúdia, vysielalo bratislavské štúdio ďalšie štyri pravidelné rozhlasové nedeľníky (v abecednom poradí): *Apropó*, *Echorádio*, *Humorikon* a *Pod pyramídou*. V programe *Pod pyramídou* ktorý je rozhlasovou predlohou neskoršieho televízneho zábavníka s názvom *Večer Milana Markoviča*, začínal v roku 1988 autorský tandem Milan Markovič (priekopník politického kabaretu na Slovensku) a klavírny virtuóz a glosátor Peter Breiner. Relácia pre svoju nekompromisnú odvážnosť narážala na komunistický režim, a tak sa pripravovali dve verzie scenára – jeden na schválenie orgánmi dohľadu a druhý, podľa ktorého sa nahrávalo.[39] *Echorádio* sa vysielalo 20 rokov, ľudia si masovo kupovali zvukové nosiče s nahrávkami scénok z *Echorádia* – prvý protagonista a moderátor programu bol Ivan Krajíček. V Slovenskom rozhlase pôsobili najväčší slovenskí humoristi svojich čias: J. Kalina, M. Mlsna (alias Stryco Marcin), F. Dibarbora, J. Hanúsek, L+S (M. Lasica a J. Satinský), S. Štepka a M. Markovič, O. Andrásy a E. Vacvalová, I. Krajíček, S. Radič a J. Filip, a mnohí ďalší.

Popri Slovenskom rozhlase sa výraznou mierou podieľalo na formovaní humoru a satiry na Slovensku súkromné komerčné Rádio Twist (1991 – 2006). Vo svojej programovej ponuke malo celú plejádu humoristických zábavníkov, z ktorých viaceré sa stali predlohami pre neskoršie televízne zábavné relácie: *Apropo (plus)* (Štefan Skrúcaný, Miro Noga, Rasťo Piško) a *Záložňa* (Jaro Filip, Stano Radič), *Twister* (Andy Kraus, Peter Marcin, Zuzana Šikulová), *Milánium* (Milan Markovič), Šťak ma ide trafiť (Július Satinský), *Prezentujme sa!* (Vlado Voštinár), *Tančiareň* (Tibor Frlajs) atď.

Rozhlasový humor na Slovensku v poslednej dekáde 20. a prvej dekáde 21. storočia bol ľudový, regionálny, celospoločenský, aj svetový a intelektuálny. Vo svojej bohatej programovej ponuke pranieroval v širokej palete žánrov dobové zlozvyky, predsudky a stereotypy. Vždy lákal a dával možnosť najvýznamnejším slovenským spisovateľom a humoristom. Najväčší význam rozhlasového humoru tohto obdobia však spočíva v tom, že vyvinul, otestoval a chtiac-nechtiac odstúpil televízii svoje najpopulárnejšie programy politického kabaretu i komunálneho humoru spolu s ich protagonistami. Televízna zábava tak mala na čom stavať.

---

36 Tamže, s. 16.

37 Tamže, s. 17.

38 GREBÁČ, Marián: *Humor a satira v Slovenskom rozhlase (17. 8. 2021) z cyklu 95. výročie vysielania rozhlasu na Slovensku*. Bratislava : Rozhlas a televízia Slovenska, Slovenský rozhlas, 2021, T: 1:00 – 1:09.

39 Tamže, T: 18:14 – 18:29.

Žánre humoru v televíznom vysielaní na Slovensku

V prvej dekáde televízneho vysielania na Slovensku (1956 – 1966) sa však žánrová ponuka televíznej zábavy sústredila na **tanečné**, **estrádne** a **folklórne** programy – časté boli **operetné**, **kabaretné** a **muzikálové formy**, no vyskytovali sa aj **mikrokomédie**, **veselohry**, **skeče**, **cirkusové exhibície** či **revuálne vystúpenia**. Programy s ťažiskom na zábavnom slove boli menej početné a aj nižšej kvality než programy slovného humoru, ktoré pripravovala česká redakcia v Prahe. „U Čechov dominuje humor a komediálnosť, zatiaľ čo u Slovákov prevláda tragizmus a baladickosť.“[40] V neškodnom komunálnom televíznom humore vynikal herec František Dibarbora, ktorý sa preto v televízii stal často obsadzovaným estrádnym umelcom. Intelektuálny humor vniesli od roku 1979 na obrazovky Milan Lasica a Július Satinský v cykle *Ktosi je za dverami*, voľne nadväzujúcom na ich predchádzajúcu zábavnú reláciu *Bumerang*“[41], ktorej pôvodná podoba bola tiež rozhlasová. Vysielala sa už v druhej polovici 60. rokov 20. storočia. Na rozdiel od Slovenského rozhlasu sa však humor a satira v prostredí Slovenskej televízie naplno rozvinuli až v 90. rokoch 20. storočia.

Krátko po rozdelení Českej a Slovenskej Federatívnej Republiky a vzniku samostatnej Slovenskej republiky v roku 1993 zisťoval otvorenými otázkami Novinársky študijný ústav záujem televíznych divákov o jednotlivé typy programu. Najviac respondentov – 30,5 % označilo za hlavnú tému svojho záujmu práve zábavné programy. Zaujímavým je aj zistenie, že v poradí druhý záujmový programový typ (šport a motorizmus) získal iba 12,2 % a všetky ostatné programové typy zostali v jednociferných číslach (pod 10 %) – záujem o humor v TV vysielaní bol teda po vzniku Slovenskej republiky u divákov vysoký.[42] Výskumníci preto zrealizovali následný osobitný výskum zameraný výlučne na zábavné programy, ktoré v tom čase Slovenská televízia vysielala (na rozdiel od rozhlasu vtedy verejnoprávna Slovenská televízia ešte nečelila konkurencii žiadnej súkromnej komerčnej televízie).

Po sčítaní pravidelnej, občasnej, minimálnej diváckej sledovanosti, ako aj nesledovanosti všetkých v tom čase vysielaných zábavných programov sa ukázalo, že celkovo najobľúbenejšiu trojicu programov Slovenskej televízie tvorila otvorená a mimoriadne kritická **politická satira**: *Halušky* (86,4 % sledovanosť) – **paródia politického diania**, kde v rolách skutočných politikov vystupovali gumené bábky (1993 – 1994, spolu 20 častí; autori: Jaro Filip, Rasťo Piško, Stano Dančiak, Štefan Skrúcaný, Tomáš Janovic, Ján Budaj); *Večer Milana Markoviča* (85,5 %) – **politický kabaret one-man-show** (1993 – 1994, spolu 25 častí, 1999 – 2003, spolu 48 častí; protagonistom bol Milan Markovič, texty piesní písal aj Ján Strasser); *Apropo TV* (81,8 %) – **politická paródia** na moderované televízne správy (1994, spolu 13 častí a 2000, spolu 4 časti; protagonisti: Jaro Filip, Stano Radič, Rasťo Piško). Všetky tri tieto zábavníky patrili do kategórie intelektuálne náročnejších programov.[43] Sledovali ich respondenti stredného veku s vyšším vzdelaním, vysoké hodnotenia získali aj od najmladšieho publika, no menej ich sledovali najstarší respondenti (nad 60 rokov) a respondenti s nižším vzdelaním.[44]

---

40 STADTRUCKER, Ivan: *Dejiny Slovenskej televízie. Náčrt vývojových tendencií kultúrotvornej inštitúcie (1956 – 1989)*. Bratislava : Perfekt, 2015, s. 120 – 121.

41 Tamže, s. 286.

42 HALLON, Ľubor: Čo očakávajú diváci od vysielania STV. In *Otázky žurnalistiky*, 1994, roč. 37, č. 4, s. 311.

43 HALLON, Ľubor: Postoje divákov k pôvodným zábavným programom vo vysielaní STV. In *Otázky žurnalistiky*, 1995, roč. 38, č. 4, s. 338 – 339.

44 Tamže, s. 342.

Slovenská televízia však v prvej polovici 90. rokov 20. storočia vysielala aj nepolitické zábavníky, najmä telenovely a zábavno-súťažné programy. Miesto v programovej štruktúre rokov 1992 – 1993 si našla dokonca aj televízna **zoznamovacia hra** *Zoznámte sa, prosím*.[45] Najsledovanejšími programami menej náročnej zábavy boli **telenovela** *Jednoducho Mária* (73 % sledovanosť), nasledovala **pesničková súťaž populárnej hudby** *Repete* (1993 – 1998), **vedomostná súťaž** *Správny kľúč* (1994 – 1997) a **herná šou** *Koleso šťastia* (1994 – 1997; šou sa v lete 2016 pokúsila obnoviť TV Markíza, program však nemal úspech a v januári 2017 ho TV Markíza stiahla z programovej ponuky). Nepolitické formy jednoduchšej televíznej zábavy uprednostňovali najmä diváci nad 60 rokov a diváci s nižším vzdelaním.[46]

V druhej polovici 90. rokov 20. storočia sa na Slovensku trvalo etabloval duálny televízny trh, ktorý spolu s obdobím vrcholiaceho mečiarizmu (semi-autokratický režim vtedajšieho premiéra Vladimíra Mečiara) zmenil aj divácke záujmy v oblasti televíznej zábavy. Politicky ladený humor sa z televíznych obrazoviek postupne vytrácal a jeho miesto zaujali nové formáty. Celkový záujem televízneho diváctva o zábavné programy však zostával vysoký. V Slovenskej televízii dominovala **skečová šou skrytej kamery** – Čo dokáže ulica (moderovali Elena Vacvalová a Oliver Andrasy), ktorú televízia vysielala od roku 1993, no ako najsledovanejší zábavný program verejnoprávnej televízie sa presadila až po politicky motivovanom ukončení politického humoru a satiry v Slovenskej televízii. V roku 1997 tento úspešný formát prevzala aj s protagonistami súkromná komerčná TV Markíza a pod názvom *Aj múdry schybí* ho vysielala do roku 2010, keď ho pre nedostatočný záujem divákov vyradila z programovej ponuky. Na druhej priečke diváckej obľúbenosti sa v tom čase v Slovenskej televízii uplatnila **intelektuálna tolkšou** *Gala Borisa Filana*, najsledovanejšiu trojicu uzatvárala spomínaná pesničková súťaž populárnej hudby – *Repete*. V TV Markíza bola v druhej polovici 90. rokov 20. storočia najsledovanejším zábavníkom **satirická paródia na spravodajskú reláciu** s názvom *Muchoviny* (1996 – 2001, moderovali Petra Bernasovská a Ľudovít Jakubove). Nasledovala **politická paródia** *Telecvoking* (1996 – 1999) ako zábavník prenesený v ére mečiarizmu z verejnoprávnej televízie (*Apropo TV*) do súkromnej televízie. Tretím najsledovanejším zábavným programom TV Markíza bola **intelektuálna humoristická tolkšou** Milana Lasicu a Júliusa Satinského *Všetci sú za dverami*, ktorú tiež pôvodne vysielala Slovenská televízia od 70. rokov 20. storočia pod názvom *Ktosi je za dverami*.[47]

Po skončení semi-autoritárskeho mečiaristického režimu (1998) sa televízie vrátili k politickej satire v obnovených formátoch zábavníkov, no v poradí tretí výskum televíznych zábavných programov v dekáde 90. rokov 20. storočia ukázal, že televízne publikum v roku 1999 už o politickú zábavu nejavilo taký záujem, ako v prvej polovici dekády. Najväčší záujem bol opäť o (obnovený) **politický kabaret** *Večer Milana Markoviča*, no tento, ale ani žiadny iný zábavník Slovenskej televízie, nedosahoval ani polovičný počet tých pravidelných divákov, ktorí sledovali zábavno-súťažné relácie v roku 1997,[48] nieto ešte svoje vlastné čísla sledovanosti z prvej polovice dekády. Približne rovnakú sledovanosť ako *Večer Milana Markoviča* vo verejnoprávnej televízii dosahovala

[45] Viac pozri MARKOVIČ, Milan: *Milan Markovič. Učiteľ, novinár, publicista, herec, moderátor, hudobný skladateľ, kabaretiér, scenárista, humorista a satirik*. [online]. Dostupné na internete: <https://www.markovic.sk/>. [cit. 2025-10-01].

[46] HALLON, Ľubor: Postoje divákov k pôvodným zábavným programom vo vysielaní STV. In *Otázky žurnalistiky*, 1995, roč. 38, č. 4, s. 342.

[47] BOHÁČ, Igor – HALLON, Ľubor: Programová ponuka slovenských televíznych spoločností a postoje obyvateľstva SR k nej. In *Otázky žurnalistiky* 1998, roč. 41, č. 1, s. 43 – 61.

[48] HALLON, Ľubor: Zábavné relácie v STV a TV Markíza. In *Otázky žurnalistiky*, 2000, roč. 43, č. 2, s. 139.

v súkromnej komerčnej TV Markíza už spomínaná **intelektuálna tolkšou** Milana Lasicu a Júliusa Satinského *Všetci sú za dverami*. Dominantnú prevahu na televíznom trhu zábavy mala na sklonku 20. storočia **skečová** šou **skrytej kamery** TV Markíza pod názvom *Aj múdry schybí* (moderátori: Elena Vacvalová, Oliver Andrasy) s pravidelnou sledovanosťou 41,7 % .[49]

Mediálny humor na Slovensku na prelome offline a online éry

Zábavné relácie prelomu 20. a 21. storočia vo verejnoprávnej televízii (*Večer Milana Markoviča*, *Repete*, *Uragán*, *Liga pasáž* – pôvodne *Gala B. Filana*, *Soirée*, *Tak toto ti neverím*, *Tip-top*, *Keď odchádza kapela*, *Krížom-krážom*, *Bakalári*, *Duch rodiny Pačmagovcov* atď.) a aj v súkromnej komerčnej TV Markíza (*Muchoviny*, *Telecvoking*, *Všetci sú za dverami*, *Aj múdry schybí*, *Hurikán*, *Skrytá kamera*, *Slávici na ulici*, *Esmeralda*, *Priatelia*, *Smotánka*, *Smiechoty*, *Dereš* atď.) boli stále žiadanými programovými formátmi, no nikdy už nedokázali generovať taký záujem o humor a satiru (najmä o humor politicky ladený) ako v zlatej ére prelomu 80. a 90. rokov 20. storočia. Žiadny z nových zábavníkov sa už nestal kultovým či legendárnym. Zato rozhlasové i televízne zábavníky, ktorých dramaturgické korene siahajú vo viacerých prípadoch až do 60. rokov 20. storočia, našli svoje publikum aj v rodiacom sa online priestore. Tvorcovia prvých zábavných webových stránok totiž zväčša nevytvárali žánrovo originálny obsah typický pre internet, ale snažili sa „uspokojiť surferov satirickými stránkami a nepatrnou grafikou“ tak, že tieto webové portály slúžili „ako prostriedky na rozširovanie už existujúcich žánrových foriem“[50], dokonca celých programov. Najobľúbenejšie zábavníky slovenskej rozhlasovej a televíznej tvorby 20. storočia dostali (najmä na platforme YouTube) novú príležitosť zabávať publikum aj online. Jednotlivé ich vydania dosahujú tisícky dokonca desiatky tisíc pozretí, čím formujú osobitnú kategóriu komunity priaznivcov humoru a satiry z offline doby.

Záver

Cieľom tejto štúdie bolo vyplniť medzeru v teórii a dejinách slovenskej žurnalistiky a médiami sprostredkovanej komunikácie poskytnutím komplexného opisu vývoja humoru na Slovensku so zameraním na humoristické žánre akceptované režimami daného obdobia (oficiálny humor) aj tie, ktoré boli populárne medzi verejnosťou (ľudový humor). Komplexný sekundárny výskum všetkých štúdií o vývoji a dobovom statuse humoru na Slovensku, ktoré boli publikované v odbornom časopise *Otázky žurnalistiky* od jeho vzniku v roku 1959 až po súčasnosť potvrdil, že médiami sprostredkovaný humor má na Slovensku tradíciu siahajúcu až do najstarších období modernej periodickej tlače vydávanej v slovenskom jazyku. Ľudový i oficiálny humor sa šírili vo všetkých typoch tradičných médií od kníh cez dennú tlač až po rozhlasové a televízne vysielanie. Rôznila sa však frekvencia, intenzita i povaha tohto humoru.

Osobitný rozvoj zaznamenal médiami sprostredkovaný humor v medzivojnovom období prvej Československej republiky. Názorovo pluralitná denná tlač liberálno-demokratickej krajiny aj rodiace sa rozhlasové vysielanie (v tom čase bol rozhlas na Slovensku novým médiom) umožnili

[49] Tamže, s. 139.

[50] MAJTÁN Rastislav: Možnosti uplatnenia novinárskych žánrov na internete. In *Otázky žurnalistiky*, 2001, roč. 44, č. 1 – 2, s. 18.

etablovať sa fejtónu v jeho ostrej ironizujúcej až sarkastickej podobe výsmechu v oblasti politického a sociálneho humoru. V ére komunistickej správy štátu sa publicistický humor z periodickej tlače vytratil, stal sa súčasťou humoru umeleckého, a teda viac intelektuálneho než ľudového. Politickú satiru v ústrednej, okresnej i podnikovej tlači postupne vytesnil neadresný, neškodný a komunálny humor.

V Slovenskom rozhlase však výsmešný typ humoru naďalej prekvital najmä v rámci poslucháčsky mimoriadne obľúbených víkendových zábavníkov, ktoré pripravovali a vysielali nielen bratislavské, ale aj košické a banskobystrické štúdiá. Mnohé rozhlasové satirické formáty sa pre svoju popularitu napokon stali predlohou pre neskoršie televízne vysielanie. No Slovenská televízia bola spočiatku pri politicky orientovanej humoristickej tvorbe výrazne opatrnejšia ako Slovenský rozhlas. V oblasti zábavy sa sústredila predovšetkým na programy estrádneho, hudobného či súťažného charakteru. Výsmešný humor (intelektuálny i ľudovejší), podobný tomu, ktorý nepretržite tvoril a šíril Slovenský rozhlas, sa na televízne obrazovky dostal až v 60. rokoch 20. storočia v ére všeobecného spoločenského uvoľnenia vo vtedajšom Československu.

Za zlatú éru slovenského médiami sprostredkovaného humoru treba považovať prelom 80. a 90. rokov 20. storočia. Aj z hľadiska množstva vysielaných zábavných programov, aj z hľadiska žánrových foriem médiami sprostredkovaného humoru. Rozhlasové zábavníky totiž svojou konverzačnou satirou otvorili cestu rovnakému typu politicko-spoločenského humoru na televíznych obrazovkách. Často dokonca televízia dramaturgicky prevzala pôvodne rozhlasové relácie. Slovenský rozhlas a súkromné komerčné Rádio Twist tak stáli na zrode divácky najpopulárnejších humoristických televíznych programov Slovenskej televízie i súkromnej komerčnej televízie TV Markíza. Po skončení éry mečiarizmu na prelome druhého a tretieho milénia sa však záujem slovenského televízneho publika o politickú satiru postupne vytrácal, väčší divácky záujem bol o zábavné programy nepolitického charakteru. Slovenská televízia aj TV Markíza sa síce opakovane pokúsili o nové formáty, žiadna z nových humoristických relácií sa však už nestala ani kultovou ani legendárnou.

Čiastočne s tým súvisí nástup online médií, kde sa mediálne posolstvá šíria iným spôsobom. Mnohé z kultových pôvodne rozhlasových neskôr aj televíznych humoristických programov majú dodnes svoje publikum na rôznych online platformách. Aj žánrová pestrosť novodobého online humoru sa zdá byť porovnateľne bohatá s tým, ktorý tradičné médiá ponúkali svojim čitateľom, poslucháčom, divákom v offline dobe. Komparatívna štúdia žánrových podôb humoru v slovenských offline a online médiách je prirodzenou akademickou výzvou do budúcnosti. Táto štúdia na to poskytla základ.

Použitá literatúra a pramene

BOHÁČ, Igor – HALLON, Ľubor: Programová ponuka slovenských televíznych spoločností a postoje obyvateľstva SR k nej. In *Otázky žurnalistiky* 1998, roč. 41, č. 1, s. 43 – 61. ISSN 0322-7049.

BYSTŘINA, Otakar: *Jak se naši škádlivají. Lidový humor*. Prostějov : Nakladatel J. F. Buček knihkupec, 1924. 268 s. [s. ISBN].

DRAXLER, Vladimír: *Príspevky k dejinám rozhlasu II*. Bratislava : Metodicko-výskumný kabinet Čs. rozhlasu v Bratislave, 1978. 108 s. [s. ISBN].

DRAXLER, Vladimír: *Príspevky k dejinám rozhlasu 8*. Bratislava : Odbor mediálneho výskumu Slovenského rozhlasu, 2003. 167 s. [s. ISBN].

GLADIŠ, Marián: *Prvé slovenské ženské časopisy: Dennica, Živena, Slovenská žena (1898 – 1923)*. Košice : Vydavateľstvo Šafárik Press, 2021. 184 s. ISBN 978-80-574-0062-2.

GREBÁČ, Marián: *Humor a satira v Slovenskom rozhlase (17. 8. 2021) z cyklu 95. výročie vysielania rozhlasu na Slovensku*. Bratislava : Rozhlas a televízia Slovenska, Slovenský rozhlas, 2021. T: 24:48. [online]. Dostupné na internete: <https://skpodcasty.sk/podcasty/95-vyrocie-vysielania-rozhlasu-na-slovensku/epizoda/humor-a-satira-v-slovenskom-rozhlase-17-8-2021-1230/>. [cit. 2025-10-01].

HALLON, Ľubor: Čo očakávajú diváci od vysielania STV. In *Otázky žurnalistiky*, 1994, roč. 37, č. 4, s. 311 – 317. ISSN 0322-7049.

HALLON, Ľubor: Postoje divákov k pôvodným zábavným programom vo vysielaní STV. In *Otázky žurnalistiky*, 1995, roč. 38, č. 4, s. 338 – 342. ISSN 0322-7049.

HALLON, Ľubor: Zábavné relácie v STV a TV Markíza. In *Otázky žurnalistiky*, 2000, roč. 43, č. 2, s. 138 – 147. ISSN 0322-7049.

KADNÁR, Emil: Premeny fejtónu. In *Otázky žurnalistiky*, 1985, roč. 28, č. 4, s. 6 – 13. ISSN 0322-7049.

KADNÁR, Emil: Zábavnica vo svetle teórie a praxe. In *Otázky žurnalistiky*, 1987, roč. 30, č. 4, s. 32– 37. ISSN 0322-7049.

KATANČIČ, Alo: O krátkych satirických žánroch a útvaroch v okresnej tlači. In *Otázky žurnalistiky 1964: štúdie, články k problémom dejín a teórie tlače, rozhlasu a televízie*, s. 7 – 48. Martin : Matica slovenská pre Novinársky študijný ústav v Bratislave, 1964. [s. ISBN].

LESŇÁK, Rudolf: Rozhlasové magazíny bratislavského štúdia. In *Otázky novinárstva 1961:* štúdie, články k problémom dejín, teórie tlače, rozhlasu, televízie, filmovej publicistiky, s. 145 – 164. Martin : Matica slovenská pre Novinársky študijný ústav v Bratislave, 1962. [s. ISBN].

MAJCHRÁK, Andrej: Niekoľko poznámok k otázke novinárskych žánrov v závodných časopisoch. In *Otázky novinárstva 1961: štúdie, články k problémom dejín, teórie tlače, rozhlasu, televízie, filmovej publicistiky*, s. 227 – 237. Martin : Matica slovenská pre Novinársky študijný ústav v Bratislave, 1962. [s. ISBN].

MAJTÁN Rastislav: Možnosti uplatnenia novinárskych žánrov na internete. In *Otázky žurnalistiky*, 2001, roč. 44, č. 1 – 2, s. 15 – 20. ISSN 0322-7049.

MARKOVIČ, Milan: *Milan Markovič. Učiteľ, novinár, publicista, herec, moderátor, hudobný skladateľ, kabaretiér, scenárista, humorista a satirik*. [online]. Dostupné na internete: <https://www.markovic.sk/>. [cit. 2025-10-01].

OROL TATRÁNSKI, 1846, roč. 1, č. 26, utorok d. 7 Dubna 1846. [s. ISSN].

PÁCALT, Miroslav: *Veselé historky slovenské. Lidový humor. Příběhy spisovatelů a politiků. Dušan Porubský a jeho kamarádi*. Bratislava : Miroslav Pácalt vlastním nákladem v Bratislavě, 1932. 93 s. [s. ISBN].

SALNER, Peter: *(Môj) židovský humor (židovský vtip ako faktor identity)*. Bratislava : Zing-Print, 2002. 152 s. ISBN 80-88997-14-3.

SLOVÁK, Leopold: Satira v rozhlase. In *Otázky žurnalistiky*, 1977, roč. 20, č. 1, s. 10 – 18. ISSN 0322-7049.

STADTRUCKER, Ivan: *Dejiny Slovenskej televízie. Náčrt vývojových tendencií kultúrotvornej inštitúcie (1956 – 1989)*. Bratislava : Perfekt, 2015. 312 s. ISBN 978-80-8046-738-8.

ŠTEFANČÍK, Radoslav – DULEBOVÁ, Irina: *Jazyk a politika : Jazyk politiky v konfliktnej štruktúre spoločnosti*. Bratislava : Ekonóm, 2017. 194 s. ISBN 978-80-225-4414-6.

TIMKO, Štefan: Špecifiká humoristickej tvorby na Slovensku a jej miesto v stredoeurópskom kontexte. In *Slavica Litteraria*, 2021, roč. 24, č. 1, s. 63 – 74. ISSN 2336-4491. [online]. Dostupné na internete: <https://doi.org/10.5817/SL2021-1-5>. [cit. 2025-10-01].

VEREŠ, Juraj: Poznámky o jazyku a štýle slovenského fejtónu. In *Otázky novinárstva. Sborník prác z dejín a teórie 1959*, s. 297 – 316. Martin : Matica slovenská pre Novinársky študijný ústav v Bratislave, 1960. [s. ISSN].

Kontakt:
anna.samelova@uniba.sk
ORCID: 0000-0002-0206-8602

Transatlantic Perspective on hate speech–free speech debate

ALKIVIADOU, Natalie: Hate Speech and the European Court of Human Rights. Oxon and New York : Routledge, 2025. xxi, 288 pg.
ISBN 9781032909240, https://doi.org/10.4324/9781003560548.

In this book, Dr Natalie Alkiviadou, Senior Research Fellow at the Future of Free Speech at Vanderbilt University in Nashville, US, looks at the legality of hate speech though the lenses of the former European Commission on Human Rights (EComHR) and the European Court of Human Rights (ECtHR). Broadly speaking, the volume is on the balance between protecting free expression and preventing speech that incites harm. It is extremely timely in the totally digital world of today, wherein hate speech is probably the one that has gained maximum prominence due to the possibility to keep anonymity of speakers and to immediately multiply and amplify such extremist messages across all possible frontiers. The ECtHR's role in upholding free speech and in handling hate speech is more critical than ever, not only for re-setting the tone for Europe, but also for providing a framework for governments and private actors worldwide.

The book consists of five chapters. The first explores the definitional and conceptual frameworks of hate speech and their inconsistencies across international, regional and domestic contexts. The analysis highlights the relevant law at the Council of Europe, the United Nations and the European Union. The starting point in conceptualising of hate speech in international human rights law is Article 20(2) of the International Covenant on Civil and Political Rights (ICCPR). It obliges the UN member states to prohibit in their national law "any advocacy of national, racial or religious hatred that constitutes incitement to discrimination, hostility, or violence."[1] Alkiviadou reminds us that no member of the Council of Europe at that time supported its adoption, as it endangered freedom of expression (p. 16) and misuse of a blanket ban; once it was still adopted, many expressed their reservations. Earlier (1950) adopted European Convention on Human Rights did not have a comparable provision, and neither the ECtHR, nor the former EComHR defined hate speech (p.20). Having reviewed international, regional and domestic legal frameworks, as well as academic writings, reflecting divergent cultural, legal and philosophical traditions, Alkiviadou concludes that the concept of hate speech remains "fraught with definitional ambiguity" (p. 37).

The second chapter, examines available academic research on "real-life harms" (if any) of hate speech upon people, communities and society, and critically examines the suitability of regulation as a response to this phenomenon. The author argues, that ECtHR jurisprudence "has not yet provided an adequate assessment of the purported harm hate speech causes, even though it has decided that even insulting or defaming speech has been harmful." (p. 53). Having analysed the academic discussions and case law, Alkiviadou formulates her approach as cautious: "speech should only be restricted when it has the demonstrable potential to incite real-world violence, as determined by factors such as context, timing and typology." Otherwise, overly expansive regulation leads "to unintended consequences, such as the suppression of dissent, the amplification of extremist rhetoric and the erosion of public trust in the legitimacy of regulation." She suggests to shift the focus of countering hate speech to "the structural inequalities that

[1] International Covenant on Civil and Political Rights. Adopted on 16 December 1966 by the UN General Assembly resolution 2200A (XXI). Available online: https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/international-covenant-civil-and-political-rights

underlie and perpetuate the marginalisation of vulnerable groups," that she calls "the root cause of hate speech's most damaging effects. (p. 78). She further explains why this threshold is unlikely to be adopted by the ECtHR, given its current jurisprudence, which restricts non-violent offensive or insulting speech.

The third chapter provides an overview of the two articles – 10 ("Freedom of expression") and 17 ("Prohibition of abuse of rights") of the European Convention on Human Rights, as well as their *travaux préparatoires*, with cross references to their counterparts in the United Nations human rights covenants and related acts. It is remarkable that two dozen times throughout the book its author recalls the text of the consistent affirmation by the ECtHR that Article 10 protects not only speech that is well received but also that which "offends, shocks or disturbs." The author explains, how, despite this conclusion from the ECtHR judgment in *Handyside* case (1976)[2] and notwithstanding the absence in the ECHR of an equivalent to Article 20(2) of the ICCPR, this has not hindered the ECtHR from admitting complaints and ruling against applicants whose speech was considered hate speech.

The real jewels of the book are the last two chapters. The fourth chapter examines the case law of the ECtHR and the former EComHR concerning hate speech directed at protected characteristics, including race, religion, ethnicity, sexual orientation and gender identity. It explores their interpretation and application of Article 10 and Article 17, highlighting challenges regarding the threshold of severity and the impact of the impugned speech, as well as judicial inconsistencies in similar cases and the Court's findings that third-party entities and individuals bear liability for online speech uttered by others. The author successfully argues that the jurisprudence is "fragmented" whereas national and European legal standards "remain ambiguous", and the assessed rulings "often lack clear, evidence-based justifications" (p. 189-90). She draws an alarming picture of a weak protection of freedom of exprtession in the face of controversial speech.

The final fifth chapter explores the jurisprudence of the EComHR and the ECtHR on speech related to totalitarianism, genocide denial and violence. The analysis highlights the consistency of depriving Nazi-related speech and symbols from Article 10 protection, while demonstrating that other totalitarian regimes (and their symbols), such as Communism, but also fascist spin-offs, are not necessarily dealt with in the same way. Alkiviadou, in particular, explains an exceptional treatment in the hate speech judgements that involved denial of the Holocaust or anti-Semitic speech by the deep trauma suffered as a result of World War II (p. 102, 171). These judgements are often relying on Article 17 and eliminate the three-part test on possible restrictions from Article 10(2) or include it as an interpretative aid, dilute its role and impact. Such an approach has been justified by the ECtHR due to the threats of fostering anti-Semitism and the Holocaust's status as a "clearly established historical fact." In contrast, *Perincek v Switzerland* (2015)[3] treated the denial of the Armenian genocide differently, finding that Article 17 played no role in this case as a result of, *inter alia*, a lacking unified consensus on the facts. Similar has been the fate of attempts to protect Nazi propaganda (p. 235). Finally, the chapter provides an overview of some of the ECtHR cases against Türkiye involving expressions related to violence, and draws parallels, where relevant, with hate speech cases discussed earlier.

The book's argumentation is naturally broadly based on the jurisprudence,

[2] ECtHR: *Handyside v the United Kingdom*. App. no 5493/72, 7 December 1976, para 49.

[3] ECtHR: *Perincek v Switzerland*. App. no 27510/08, 15 October 2015.

predominantly that of the ECtHR, with just an index on cases taking seven pages.

The author makes a strong case for a re-evaluation of the ECtHR's methodology, highlighting the necessity of precise and strict harm thresholds grounded in international human rights law, research-based argumentation, and a strong definition of hate speech. This combination would enable the case-by-case application of a strict scrutiny test to establish the prohibition of expression that could actually cause harm, such as incitement to violence or hatred. Hopefully the new book will contribute to hate speech–free speech debate, and amend the way hate speech is handled today across supranational and inter-governmental organisations.

prof. Mgr. Andrey Rikhter, PhD
Contact: andrey.rikhter@uniba.sk

Ako médiá konštruujú a šíria queer reprezentácie

BOČÁK, Michal: *Queer identity v mediálnych reprezentáciách. Teoretické východiská analýz.* Prešov : Prešovská univerzita v Prešove vo Vydavateľstve Prešovskej univerzity, 2024. 87 s. ISBN 978-80-555-3438-1.

Vysokoškolská učebnica Michala Bočáka zameraná na zobrazovanie queer identít v masových médiách ponúka (nielen) študentkám a študentom náhľad do výsostne aktuálnej a spoločensky dôležitej problematiky. Jedným z prínosov knihy je priestor venovaný vysvetľovaniu pojmu queer, v ktorom sa čitateľky a čitatelia oboznámia aj s pôvodom tohto označenia, a v neposlednom rade je dôležitý i spôsob, akým toto vysvetľovanie prebieha. Autor učebnice si je vedomý faktu, že už len samotný „príbeh", ktorý viedol k súčasnému stavu využívania tohto pojmu, má výpovednú hodnotu a prináša podstatné informácie k problematike. V podobnom duchu v učebnici zohráva dôležitú rolu aj predstavenie vzniku a etablovania queer theory v systéme spoločenských a humanitných vied.

Z hľadiska súčasnej masmediálnej komunikácie ako dôležitú tému vnímam špeciálne fenomény queer čítania a queerbaitingu. Prvý z nich predstavuje špecifický koncept v rámci queer teórie, ktorý sa zameriava na recepciu mediálnych produktov publikami. Ide o nenormatívnu recepčnú prax, dekódovanie a interpretáciu mediálnych obsahov z queer perspektívy. K hlavným atribútom queer čítania patria rezistencia a opozícia (voči dominantným významom v duchu Hallovho preferovaného čítania), stratégia prežitia, interpretačné príklady a fanúšikovská produkcia. Queer čítanie je v zásade opozičný koncept ku queerbaitingu, teda k mechanizmu lákania pozornosti pomocou vkladania (údajných) queer návnad do mediálnych produktov bez toho, aby táto problematika bola reálne rozpracovaná (s. 70). Cieľom tohto mechanizmu je získavať a udržiavať si queer publiká, alebo v širšom ponímaní liberálnejšie zmýšľajúce publiká. Bočák pri charakterizovaní queerbaitingu využíva aj veľa hovoriace deverbatívum *vábenie*. V tomto kontexte ide o reprezentáciu, ktorá neexistuje. Autor učebnice však spresňuje, že nie každý jeden odkaz na queer témy je nevyhnutne queerbaitingom.

Cieľom učebnice je prezentovať komplexný súbor pojmov aj teoretických koncepcií, ktoré slúžia ako základy analýz mediálnych reprezentácií queer ľudí. Okrem rámcových častí učebnicu tvoria tri hlavné kapitoly. V prvej kapitole sa M. Bočák zaoberá východiskovou perspektívou problematiky – identitou. Autor v učebnici definuje a analyzuje tri hlavné aspekty identity – multiplicitu, fluiditu a intersekcionalitu, pri ktorej zdôrazňuje prelínanie rôznych systémov mocenskej hierarchie. Bočák v knihe skúma aj politické stratégie, ako napríklad politiku identity a strategický esencializmus. Druhá kapitola je venovaná konceptu reprezentácie z hľadiska mediálnych a kulturálnych štúdií. Bočák vymedzuje tri dimenzie reprezentácie – produkt, proces a praktiky, aby potom prešiel k načrtnutiu chápania reprezentácie ako konštruovania reality (aj v kontexte teórie diskurzu). V tretej kapitole zameranej už priamo na queer reprezentácie autor stručne predstavuje základné vlastnosti queer teórie a následne načrtáva niektoré aspekty samotnej témy – reprezentovania queer ľudí v masových médiách, pričom sa opiera aj o reprezentácie minorít v médiách.

Z hľadiska pedagogickej praxe a celkovo prístupu k čitateľkám a čitateľom učebný text Michala Bočáka odlišujú od „bežných" vysokoškolských učebníc cvičenia, ktoré „idú do hĺbky", nielen do hĺbky témy či teórie, ale sú zamerané aj na psychosociálne prežívanie čítajúcich – už v prvej kapitole sa napríklad nachádza úloha zameraná na úvahu o kľúčových konceptoch identity. V nej autor vyzýva svoje čitateľky a čitateľov, aby sa zamysleli nad tým, z akých čiastkových identít pozostáva ich identita, pričom úloha sa končí naznačením skutočnosti, že o identite človeka môžu rozhodovať (a neraz aj rozhodujú) i iní ľudia. V kontexte cvičení a úloh rovnako oceňujem

aj spôsob komunikácie zo strany autora – svojim čitateľkám a čitateľom tyká.

Čo sa týka prehľadu a spracovania existujúcich teórií a informácií k danej téme, učebnica zaujme svojou prístupnosťou postavenou aj na grafickej stránke. Špeciálne pozitívne v tomto bode pôsobia prehľadné tabuľky aj grafické zobrazenia vzťahov vo forme rôznych schém či tabuliek.

Učebnica Michala Bočáka ponúka čitateľkám a čitateľom teoretické nástroje na kritické uvažovanie o nielen aktuálnej, ale aj spoločensky citlivej problematike (a to aj v liberálnejších krajinách, než je tá naša). Tým, že sa zameriava na queer identitu v mediálnych reprezentáciách, prináša dôležité poznatky o dekonštrukcii a refededinovaní dominujúcich sociálnych kategórií (ako je napríklad heterosexualita). Zároveň reflektuje súčasnú spoločenskú situáciu v období, ktoré vnímame ako obdobie intenzívneho vyjednávania sexuality.

Michal Bočák zostavil učebnicu, ktorá možno nie je veľká rozsahom, ale obsahom a hĺbkou určite áno. V rámci témy, ktorej sa venoval, nielenže cieli na zvyšovanie mediálnej gramotnosti svojich potenciálnych i reálnych študentiek a študentov, ale aj na rozvoj ich kritického myslenia a cez ponúkanú či navrhovanú reflexiu určite ovplyvní aj ich spoločenské správanie, resp. vnímanie mechanizmov v pozadí konštruovania mediálnych reprezentácií.

Doc. Mgr. Mária Stanková, PhD.
Kontakt: maria.stankova@uniba.sk

Ako sa na chode autokracií podieľajú médiá?

APPLEBAUM, Anne: *Autokracia, s. r. o.* Bratislava : N Press, 2024. 196 s. ISBN 978-80-8230-290-8.

Po viacerých úspešných publikáciách prichádza novinárka, spisovateľka a držiteľka Pulitzerovej ceny Anne Applebaum s dielom o špecifikách fungovania nedemokratických režimom v 21. storočí. Kniha *Autokracia, s. r. o.* prináša metaforu autokracií ako nadnárodného konzorcia, pričom narúša predstavu izolovaných, autonómnych mocností. Zastrešujúcim posolstvom knihy je, že autokracie neoperujú samostatne na svojom území, ale že skôr tvoria súdržnú, dobre fungujúcu sieť partnerov, či už v rámci štátneho, alebo súkromného sektora, ktorí si vzájomnou výmenou skúseností, tovaru a ľudských kapacít pomáhajú udržať vplyv vo svojich krajinách. V recenzii sa zameriavame predovšetkým na úlohu médií pri budovaní a uchovávaní nedemokratických režimov, je však potrebné ponúknuť aj holistickejší pohľad na dielo ako celok.

Z autorkinho profilu je jasná jej prozápadná, demokratická orientácia. Pri súčasných politologických a spoločenských diskusiách existujú tendencie vysokej polarizácie a nekritickej obrany vlastného názorového tábora. Vyzdvihujeme, že v diele takáto rétorika nie je prítomná a autorka kriticky nazerá na kroky Európskej únie a jej partnerov. Na konkrétnych príkladoch z histórie aj súčasnosti vrátane energetickej spolupráce Nemecka a Ruska či rozsiahlej obchodnej siete s Čínou upozorňuje Applebaum na to, že spojenia s autokraciami zväčša neprinášajú uvoľnenie neslobodných režimov, no silnejší ekonomický, politický a napokon aj informačný vplyv autokracií v demokraciách. Tu sa dostávame k práci predstaviteľov štátov s diskurzom. Západný svet, možno s výnimkou súčasnej Trumpovej administratívy, sa prezentuje ako integrujúci, ekologický a fungujúci na princípe hlbokých morálnych zásad. Na druhej strane, ako spomína autorka, umožňuje zahraničným oligarchom uchovávať svoj majetok v nehnuteľnostiach, pričom konkrétne spomína príklady z USA či Británie, a „prať" peniaze cez netransparentnú sieť prevodov, na ktorej sa podieľajú aj európske banky. Rovnako sme závislí od autoritárskej Číny, čo sa týka dovozu nerastných surovín a tovaru. Považujeme za kľúčové prinášať komplexný pohľad s adekvátnou mierou kritiky voči Západu, pretože ak negatíva konania demokracií, argumentované na základe faktov a dát z debaty absentujú, publikum ich bude hľadať v dezinformačných obsahoch. Autorka upozorňuje, že je dôležité všímať si prácu s výrazovými prostriedkami na strane autokratov. Tí sa snažia tvoriť vlastný jazyk, ktorým očierňujú rétoriku demokratických štátov. Pracujú s pojmami ako multipolarita a suverenita. Práve suverenita má byť štítom proti definíciám ľudských práv a základných slobôd. Sú to pojmy používané medzinárodnými organizáciami, pričom autokracie bojujú za to, aby si samy mohli na základe spomínanej suverenity tieto pojmy určiť a neboli tak očierňované za porušovanie dohôd na ochranu ľudských práv. Zdôrazňovanie týchto faktov prináša dôležitý kontext pre skúmanie rétoriky autoritatívnych režimov. Ak sa Rusko alebo Čína vyhýbajú určitým výrazom, pretože majú ustálené konotácie v rétorike západných demokracií, potom je potrebné, aby sa na ne výskumníci nespoliehali napríklad pri určovaní kľúčových slov svojej práce, ale zvolili iný prístup pri skúmaní obsahu.

Applebaum sa venuje aj rôznym formám propagandy. Upozorňuje, že propaganda nespočíva len v mediálnych obsahoch a verejných vyjadreniach politikov, no tiež v zastrašovaní a týraní obyvateľstva. Cieľom pritom nie je nutne presvedčiť ľudí o svojej pravde, no prinútiť ich neklásť odpor a do veľkej miery nastoliť otupenosť a pasivitu.[1] Tento prístup

[1] V tejto súvislosti pracuje autorka s pojmom cynizmus.

považujeme pri výskumoch propagandy za nevyhnutný. Manipuláciu nemožno dostatočne skúmať len cez mediálne obsahy, no tiež cez gestá, činy a uplatňovanie politík. Ak sa obmedzujeme výhradne na skúmanie médií, uniká nám komplexnosť problematiky a nemôžeme ju tak v celistvosti pochopiť.

V publikácii je tiež na špecifických príkladoch vysvetlené, ako autoritárske režimy pracujú s klasickými aj online médiami. Autorka zdôrazňuje najmä globálny vplyv čínskych médií cez obrovské štátne dotácie. Rovnako hovorí aj o prepožičiavaní si obsahu, respektíve vzájomnom šírení falošných naratívov. V rámci mediálnej výchovy či kurzov informačnej gramotnosti bývajú publiku v základoch priblížené typické znaky dezinformačných médií a podvodných obsahov, medzi ktorými sa často spomína napríklad chabá grafika s rôznymi senzáciu zdôrazňujúcimi prvkami či nízka úroveň gramatiky. Anne Applebaum však ilustruje veľmi dôležitý aspekt médií šíriacich dezinformačné obsahy, a to, že už sa v rámci svojho verejného obrazu posunuli ďalej. Napríklad Yala News, ktorá cieli svoj obsah najmä na arabské publikum, sa prezentuje ako nezávislá spravodajská agentúra. Punc vierohodnosti, ako uvádza autorka, jej dodáva sídlo v Británii. Ide však o platformu preberajúcu obsahy proruských médií. Rovnako opisuje tak zvané dvojnícke[2] domény, teda stránky, ktoré majú veľmi podobnú adresu ako oficiálne, hodnoverné informačné zdroje. Mediálne a s ním aj dezinformačné prostredie je mimoriadne dynamické a rýchlo sa vyvíja, preto by pri osvete o škodlivých informačných technikách mali mediálni experti poukazovať aj na takúto formu manipulácie.

Po formálnej stránke považujeme za prehľadné delenie na päť kapitol a epilóg s navrhovanými riešeniami, ktorý síce neprináša detailné postupy, no poskytuje základný rámec opatrení pre posilnenie demokracií a oslabenie autokracií. Autorka tu poukazuje na jednotu autoritárskych štátov v boji proti slobodným západným krajinám, ktorá v mnohých aspektoch demokratickým úniám chýba. V rámci možného boja proti dezinformáciám hovorí napríklad o preventívnych opatreniach pri odhaľovaní škodlivých kampaní. Vyjadruje presvedčenie, že reagovať na už prebiehajúce operácie nestačí.

Pridanou hodnotou je rozsiahly, asi 20-stranový súbor poznámok, ktoré odkazujú na zdroje konkrétnych tvrdení. Zoznam je pridaný na záver knihy, čo kapitolám uberá na formálnej ťažkopádnosti. Vyjadrenia nie sú vysvetlené len na konci, no v celej knihe je prítomná snaha o porozumenie zo strany širokej škály čitateľov. V diele prevláda rozprávanie na základe dát a vybraných príbehov namiesto filozofického, nič nehovoriaceho zamýšľania sa, ktorému by chýbal teoretický podklad. Publikácia tak ponúka komplexný, faktami nabitý náhľad na mimoriadne aktuálne a veľmi konkrétne témy z holistickej perspektívy, ktorá umožňuje laickému i odbornému publiku získať celistvejší obraz. Novinárskej obci môže takýto pohľad zhora namiesto sústredenia sa na určité výseky reality pomáhať pri autentickejšom rámcovaní svojich príbehov a dodávaní potrebného kontextu.

Mgr. Tatiana Turisová
Kontakt: turisova5@uniba.sk

[2] Ide o Doppelganger platformy.

Mediálna a informačná gramotnosti z pohľadu odborníkov z troch kontinentov

Media and Information Literacy from the Perspective of Experts from Three Continents

Veronika CILLINGOVÁ

Mediálna a informačná gramotnosť v postfaktuálnej dobe bola témou medzinárodnej vedeckej konferencie *MEDIG 2025*, ktorá sa konala 15. októbra 2025 v priestoroch Univerzity Konštantína Filozofa v Nitre. Podujatie zorganizovala Katedra žurnalistiky a nových médií FF UKF v Nitre. Hlavnou témou konferencie bola premena mediálneho a informačného prostredia, ktorá vplýva ako na tvorbu samotných mediálnych a informačných komunikátov, tak aj na zmenu požiadaviek na prácu žurnalistov a mediálnych pracovníkov a v neposlednom rade aj na premenu nárokov na samotnú percepciu týchto komunikátov zo strany publika.

Na konferencii, ktorá sa uskutočnila hybridnou formou, vystúpili hostia z troch kontinentov: Afriky, Južnej Ameriky a Európy. Počas jedného dňa bolo odprezentovaných 17 výskumov od zahraničných vedecko-výskumných pracovníkov, a to z Brazílie, Českej republiky, Maďarska, Maroka, Poľska, zo Spojeného kráľovstva Veľkej Británie a Severného Írska, z Talianska, Ukrajiny a zo Zambie.

V rámci konferencie bolo predstavených aj 21 výskumov a štúdií od slovenských vedecko-výskumných pracovníkov, ktorí pôsobia na Katolíckej univerzite v Ružomberku, Univerzite Komenského v Bratislave, Univerzite Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, Univerzite sv. Cyrila a Metoda v Trnave, ako aj na hostiteľskej Univerzite Konštantína Filozofa v Nitre. Svoje zastúpenie na konferencii MEDIG 2025 mali aj Žilinská univerzita v Žiline a Prešovská univerzita v Prešove, a to v jej vedeckej rade. Spolu s nimi tvorili vedeckú radu aj predstavitelia Katolíckej univerzity v Ružomberku, Univerzity Komenského v Bratislave, Univerzity Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, Univerzity sv. Cyrila a Metoda v Trnave a Univerzity Konštantína Filozofa v Nitre. Vo vedeckej rade konferencie MEDIG 2025 mali zastúpenie aj členovia zo zahraničia, ktorí pôsobia na univerzitách v Českej republike (Fakulta sociálních věd, Univerzita Karlova v Praze), v Poľsku (Cardinal Stefan Wyszyński University in Warszawa) a na Ukrajine (Educational and Scientific Institute of Psychology and Social Sciences of the Interregional Academy of Personnel Management, Kyiv).

Hlavná téma konferencie MEDIG 2025, mediálna a informačná gramotnosť v postfaktuálnej dobe, bola rozdelená do siedmich oblastí. Prvú predstavovala problematika determinantov kritického myslenia a ich reflexie vo vyučovaní mediálnej a informačnej gramotnosti. Druhá sa zameriavala na dežurnalizáciu mediálneho a informačného prostredia. Tretia bola venovaná mediálnej komunikácii v 21. storočí, a to konkrétne technológiám, AI a ich vplyvu na mediálnu komunikáciu. Štvrtá identifikovala nástrahy postpravdivosti a postfaktuálnosti v médiách v minulosti a v súčasnosti. Piata oblasť venovala pozornosť podobám mediálnej/informačnej gramotnosti/kritického myslenia vo formálnom a neformálnom vzdelávaní. Šiesta spájala umenie s otázkou mediálnej gramotnosti, a to s fokusom na možnosti využitia nástrojov umeleckej komunikácie v mediálnej výchove a pri formovaní kritického myslenia. Siedma tematická oblasť

vytvorila priestor pre prezentáciu ostatných príspevkov, ktoré boli zamerané na mediálnu a informačnú gramotnosť v postfaktuálnej dobe.

Po slávnostných otváracích príhovoroch prorektorky pre medzinárodné vzťahy UKF v Nitre doc. PhDr. Martiny Pavlíkovej, PhD., MBA, dekana Filozofickej fakulty UKF v Nitre prof. PhDr. Martina Hetényiho, PhD., a vedúcej Katedry žurnalistiky a nových médií FF UKF v Nitre Mgr. Andrey Chlebcovej Hečkovej, PhD., v ktorých bola vyzdvihnutá potreba venovať sa otázke rozvoja mediálnej a informačnej gramotnosti v spoločnosti, nasledoval príspevok zameraný na aktuálne výskumy hosťovskej Katedry žurnalistiky a nových médií FF UKF v Nitre, venujúce sa téme mediálnej a informačnej gramotnosti. Následne vystúpili so svojimi úvodnými prednáškami na tému mediálnej a informačnej gramotnosti keynote spíkerky. Ako prvá predstavila problematiku mediálnej výchovy a nutnosti rozvoja mediálnej gramotnosti doc. PhDr. Viera Kačinová, PhD., z Katedry mediálnej výchovy FMK v Trnave. Druhú prednášku viedla doc. PhDr. Zora Hudíková, PhD., z Katedry umeleckej komunikácie FMK v Trnave, ktorá sa zameriavala na psychologické aspekty mediálnej gramotnosti. Po otváracej časti konferencie nasledovala hlavná časť, v rámci ktorej boli súčasne v štyroch konferenčných miestnostiach prezentované príspevky o výskumoch venujúcich sa otázkam spätým s mediálnou a informačnou gramotnosťou, a to napríklad na tému profesionálnej žurnalistiky v kontexte dežurnalizácie mediálnych obsahov, vplyvu sociálnych predpokladov na inovácie vo výučbe mediálnej gramotnosti, ale napríklad aj na tému učebných textov o mediálnej výchove o mediálnej gramotnosti a iné.

Prezentované príspevky budú publikované v recenzovanom zborníku, ktorého vydanie je naplánované na september 2026.

Medzinárodná vedecká konferencia *MEDIG 2025: Mediálna a informačná gramotnosť v postfaktuálnej dobe* bola financovaná EÚ NextGenerationEU prostredníctvom Plánu obnovy a rozvoja odolnosti SR v rámci projektu č. 09I03-03-V04-00664 a z projektu KEGA č. 017UKF-4/2024: „Spoločenské determinanty kritického myslenia a ich reflexia v inovácii výučby mediálnej gramotnosti na vysokých školách“.

Správa je výstupom projektu č. 017UKF-4/2024 „Spoločenské determinanty kritického myslenia a ich reflexia v inovácii výučby mediálnej gramotnosti na vysokých školách“ finančne podporeného Kultúrnou a edukačnou grantovou agentúrou Ministerstva školstva, vedy, výskumu, vývoja a mládeže SR.

Kontakt:
vcillingova@ukf.sk

About Authors of Studies

Mgr. Marcela Belianská, PhD., pôsobí ako odborná asistentka na Katedre žurnalistiky FiF UK. Vo svojej vedecko-výskumnej činnosti sa venuje mediálnej gramotnosti, sociálnym sieťam, problematike dezinformácií a skrytým hrozbám online priestoru. Popri akademickej činnosti pôsobí v oblasti social media marketingu a vedie vzdelávacie kurzy pre študentov i dospelých orientované na rozvoj mediálnej gramotnosti. V minulosti spolupracovala na domácich i zahraničných projektoch zameraných na boj proti dezinformáciám a hoaxom.
Kontakt: marcela.belianska@uniba.sk

Prof. Dr. Andrey Rikhter, DrSc. (Andrei Richter) is Researcher Professor of Media Studies at Comenius University in Bratislava. He regularly consults the UN, UNESCO, OSCE, the Council of Europe institutions and EU-funded projects as an expert on media freedom and regulation. An Austrian citizen who was born in Ukraine, Richter holds university degrees in law, journalism and foreign languages, a doctorate of philology in Russia and a habilitated professorship in media studies from Slovakia. He is also a non-resident fellow of the Media and Journalism Research Center (Spain) and a Visiting Professor at Charles University in Prague. Richter has authored some 300 publications on media law and policy in in English, Russian, Albanian, Arabic, Armenian, Azeri, Bosnian, Croat, German, French, Lithuanian, Polish, Romanian, Serbian, Slovak, Tajik and Ukrainian. Dr Richter sits on the editorial boards of a number of international journals on communications and the media. He has systematically analysed media developments and regulation in the Eastern Europe and Eurasia, including, since 1994, for the European Audiovisual Observatory. His latest publications deal with the issues of regulation of propaganda and disinformation in the media, and related topics. He also served as a commissioner at the International Commission of Jurists and the Chair of the Law Section of the International Association for Media and Communication Research.
Kontakt: andrey.rikhter@uniba.sk

Doc. PhDr. Anna Sámelová, PhD., je vysokoškolskou pedagogičkou a zároveň žurnalistkou s vyše 30-ročnou praxou, bývalou viacnásobnou riaditeľkou spravodajstva Rozhlasu a televízie Slovenska a šéfredaktorkou spravodajstva Rádia Twist. Za podiel na sformovaní rozhlasového denníka Žurnálu Rádia Twist získala Výročnú cenu Literárneho fondu za najlepší tvorivý novinársky čin v roku 1996. Je zakladajúcou členkou IPI na Slovensku, spoluautorkou Etického kódexu novinára a Štatútu programových pracovníkov a spolupracovníkov RTVS. Spolupracovala na komunikačnej stratégii Slovenskej republiky pri zavádzaní eura. Vo svojej vedecko-výskumnej činnosti sa venuje interdisciplinárnym presahom médiami sprostredkovanej komunikácie v postfaktickej resp. postpravdovej ére.
Kontakt: anna.samelova@uniba.sk

OTÁZKY ŽURNALISTIKY

JOURNALISM ISSUES

Publisher
Vydavateľstvo UK, Šafárikovo námestie 6, 814 99 Bratislava

Editorial Office
Otázky žurnalistiky | Journalism Issues, Štúrova 9, 811 02 Bratislava
Contact: otazkyzurnalistiky@fphil.uniba.sk
Web: Otázky žurnalistiky | Journalism Issues

Periodicity: twice a year
Volume 69, Number 2, December 2025
Magazine is Registered by the Ministry of Culture of the Slovak Republic
EV 3447/09
Index 49 447
ISSN 1336-0353